

MAGYAR IZRAEL

AZ ORSZÁGOS RABBIEGYESÜLET KÖZLÖNYE.

Szerkeszti **Dr. NEUMANN EDE.**

Megjelenik július és augusztus kivételével havonként egyszer.

Előfizetési ára évi 6 korona. Az egyesület tagjai a tagsági díj fejében kapják.
A kéziratok és előfizetési díjak a szerkesztőhöz küldendők.

Eötvös József báró.

Ragyogó glóriában áll nemzetünk lelke előtt az a férfiú, a kinek emlékéhez születése századik évfordulójának közeledtekor hódolattal zarándokol a magyar nép. Története legnemesebb alakjainak sorában övé az első helyek egyike és midőn hálával adózunk azoknak, a kiknek munkájából termékeny hatások áradtak a nemzet életére, fejlődésére, haladására, szellemi és erkölcsi gyarapodására, midőn babért fonunk azok homloka köré, a kik legértékesebb javainkat a legnagyobb hűséggel gondozták, a legdiszesebb koszoruk egyike őt illeti meg.

Magas ideálok bajnoka volt egész pályáján és valahányszor tisztulásra van szükségük felfogásainknak, megújulásra erkölcsi mivoltunknak, valahányszor úgy érezzük, hogy el kell távolítanunk a salakot, mely a nemzet jellemének nemes ércébe vegyült, hogy ferde utakra tévedt közéletünknek megtérésre és a homályba borult célok újból való felkeresésére van szüksége, valahányszor erőt vesz rajtunk az a tudat, hogy más ösvényeken kellene járnunk, más irányokat szabnunk törekvéseinknek, a nemzet kulturájának alakítására hivatott tehetségek érvényesülésének, hozzá fordulunk, népünk bevált tanítómesteréhez, tanácsért, utbaigazításért.

Szellemi életünk, nemzeti műveltségünk, az intézmények, melyek a nép nevelését és a magasabb kulturát szolgálják, ezer meg ezer szállal abba a munkába kapcsolódnak, a melylyel utakat egyengetett a haladásnak és tért hódított népünknek a kulturnemzetek sorában. A költő, a szónok, az államférfiú, a történetbölcsész eszméi átalakították a felfogásokat és évszázados balvélemények bástyáit bontották le, a gondolatok, a melyek lánglelkéből fakadtak, világosságot vittek a szellemekbe. A nagy, nemes, mindeneket átfogó, minden előítélet felett diadalmaskodó szeretet, mely szivéből sugárzott ki, oltárokat épített népe jólétének, a humanizmusnak, erős várakat a közszabadságnak és akkor is, midőn csak gyönyörködtetni látszott, örök-érvényű eszmékért küzdött, építő, teremtő munkára sarkalt és tette, áldozatra kész hiveket hódított az ideáloknak, a melyeknek életét szentelte.

Soha sem ingott meg az ideálok győzelmében vetett hite. És ha ellenfelei mosolyogtak is azon a rajongáson, a melylyel eszményein csüngött, ha ábrándoknak tekintették is gyakran törekvéseit, egy pillanatra sem tántorították el kitüzött céljaitól és nem tudták megrendíteni nagy lelkének erős bizalmát, bátor hitét. „Természetében feküdt megérezni az eszmék jövőjét és akkor lépni fel mellettök, midőn még népszerűtlenek és kevesen hisznek bennök“. És a történet az ábrándozónak adott igazat. Megvalósultak legmerészebb álmai és mielőtt lecsukódott szeme, ama célok mellett láthatta nemzetét, a melyekért egész életén át küzdött. Eszméinek magaslatairól nem csak belepillantott az ígéret országába, hanem be is vitte népét annak határaiba és a legelsőik között volt, a kik azt meghódították számára.

Az eszmények e prófétáját, az emberi jogok e szószólóját, a hit szabadságának e bátor védőjét és diadalmas bajnokát megilletné hódolatunk, ha az élete munkájából fakadt áldásoknak csakis mint magyarok volnánk részesei. Leborulnánk emlékezete előtt, ha fokozott hála tartozása nem füzne is hozzá, ha mint zsidók kettősen nem éreznők is magunkat lekötelve iránta. Megkoszoroznók nevét, mert *főpapja* volt azoknak az ideáloknak, a melyeknek mi is szolgálatában állunk, mert *mintaképünknek és mesterünknek* tekintjük a nagy eszmék kultuszában, az azokhoz való szeretetben és az értök való hűséges munkálkodásban. De nekünk külön oltárt kell még emelnünk az ő emlékezetének, mert nemzetünk nagyjainak sorában egyetlen egy sincs, a ki hasonló bátorsággal és kítartással küzdött volna igazainkért, hasonló elismeréssel adózott volna kiválóságainknak, hasonló gyengédséggel ítélte volna meg fogyatkozásainkat, hasonló hódolattal viseltetett volna vallásunk, annak eszméi, intézményei és szent könyvei iránt, hasonló igyekezettel azon lett volna, hogy felekezetünk elfoglalja azt a helyet, a mely a többi hitfelekezetek sorában megilleti, egyetlen egy sincs, a ki az övéhez fogható minden kétségen fölül álló őszinteséggel, tiszta szándékkal és igaz akarattal, minden mellékgondolatnak befolyása nélkül, semmiféle más érdeket nem tekintve, csakis nemes lelkének sugallatát követve, csupán csak az egész lényét és valóját betöltő igazságosságnak szavára hallgatva, módot kívánt volna nyújtani, hogy felépítsük egyházi alkotmányunkat és megteremtsük azokat az intézményeket, a melyektől felekezetünk felvirágzása remélhető és a melyek nélkül nemzeti és közművelődési feladatait sem teljesitheti kellő sikerrel és eredménnyel.

A dicsőséges utján meginduló értünk lép sorompóba, velünk van nemes rokonérzésével, meleg jóakarattal, bölcs tanácsával, legjobbaink törekvéseit előmozdító támogatásával, midőn végére hajlik pályája és az a három évtizedet meghaladó időszak, a mely sokágu és mindig a legmagasabb célokat szolgáló munkájának megkezdése és élete alkonya között folyik le, szakadatlan láncolata az alkalmaknak, a melyek igazaink megvédésére, érdekeink előmozdítására, javaink gyarapítására hívják.

Hálás feladat volna teljes folyamatát bemutatni annak a nemes munkának, melyet értünk végzett és azokat a hatásokat is méltatni, a melyek

általános céloknak, egyetemes kulturális vagy nemzeti érdekeknek szentelt törekvéseiből reánk származtak, hogy így egész jelentőségében tudatossá váljék iránta való nagy lekötöttségünk, de be kell érünk azzal, hogy csak a legkimagaslóbb mozzanatokra emeljük tekintetünket, azt a két tettet szemlélve, a melyek egyike polgári jogaink kivívását, másika pedig hitfelekezetünknek önkormányzati szervezését célozta.

1840-ben jelent meg a zsidók emancipációja című irata. Gyulai Pál ragyogó essaynek mondja és Eötvös összes munkáinak kiadója a társadalmi tanulmányok között adott neki helyet. Nem essay, nem tanulmány. Egy érdemetlenül szenvedő nép tragikumának izzó színekkel festett képe. Egy az igazság elnyomása miatt lázongó nemes és bátor léleknek felkiáltása igazságért. Egy a nyomor, a megaláztatás, a mérhetetlen szenvedés láttán mélyen megindult szívnek véres könnye. És dörgő vád, harsogó követelés, a nemzet sorsának irányítóhoz intézett serkentő szózat, melynek célja felébreszteni lelkiismeretüket, hogy jóvá tegyék a multnak hibáit, kiengeszteljék bűneit, nem csak az elnyomottaknak, kitagadottaknak, hanem a nemzetnek érdekében is. Nem előkelő nyugalommal fejt ki nézeteit, miként tudományos kérdést szoktak tárgyalni, hanem lázban égve, kipirult arccal. Érezzük minden idegszálának remegését, indulatának magas hőfokát. Akkor is, midőn nyugodtan érvelni látszik és az elméhez fordulva mérlegeli az emancipáció mellett vagy ellen felhozott argumentumokat, halljuk szívének hangos dobogását, érezzük felhevült lelkének szikrázó tüzét.

Azt mondja ugyan: „El fogok kerülni minden lelkesülést, elfojtani minden keserüséget s bár nehéz nyugodtnak maradni, hol embertársaink elnyomatása forog kérdésben, hideg okokkal és száraz statisztikai adatokkal kívánom bebizonyítani állításomat, teljesen meggyőződve, hogy az igazság legszebb, ha meztelen állittatik elénkbe s zászlói alatt az író nem keres más érdeket, mint azt, hogy bátran kimondá.“ Iparkodott is nyugodtnak lenni, igyekszik hidegnek látszani, de az a „lelkesülés“, melyet kerülni törekszik, fölébe kerekedik és a „keserűség“, melyet elfojtani óhajt, ki csordul lelkéből és előmlik a hideg érveken, a tárgyilagosságra iparkodó fejtegetéseken.

És ne csodálkozzunk ezen. Hiszen *szívének* ügyéről volt szó és belső kényszer hajtotta, midőn sikra szállt a zsidókért. „Ifjuságom első éveitől“, mondja, „szívem minden elnyomás ellen feldobogott; gyűlöltem a zsarnokságot, inkább belső ösztönömet követve, mint azért, mert a szabadság áldásairól még okok meggyőzőenek s innen van, hogy a zsidók polgárosításának kérdése, még minekelőtte az hazánkban szőnyegre került, már egész figyelmemet magára vonta.“

Bámulatós tájékozottsággal, az idevágó külföldi irodalomnak bő ismeretével és a hazai viszonyok gondos figyelembevételével szól a kérdés minden részletéről. Nem hallgat el semmit, a mit az emancipáció ellen felhoztak és „bátran“ felszólít mindenkit, „ki a felhozottakon kívül még valamit mondhatna a polgárosítás ellen, hogy azt bármely helyen közölje.“

Megcáfolja az ellenérveket, eloszlatja a zsidók állítólagos romlottságából származó aggályokat, kimutatja annak a félelemnek aaptalanságát, hogy emancipációjuk a magyar nemzetiséget és a keresztény vallás érdekeit veszélyeztetné és végre az emancipáció elleneinek utolsó okát méltatja, mely „habár nem oly hangosan hirdetve, mint a többiek, e szerencsétlen nép elnyomatásában hathatósabban munkál, mint bármely más“: a veszélyt, a mely *a személyes érdekeket* fenyegetné, ha a zsidók polgári jogokat nyernének.

Prófétai ihlet szállja meg lelkét, midőn a népszerűtlen emancipáció ellen felhozott utolsó érvet is megcáfolva, a jövőbe látó szemmel annak az ügynek sorsára tekint, melynek szolgálatába szegődött. Rágalom és indulatosság támadásainak céljává lett miatta. De éppen az ügy népszerűtlenségében felhívást látott, hogy az előítélettel szembeszálljon, „mert nem hizelgők, de barátok kellene a népnek, — s csak ki a nép javának fel tudja áldozni szeretetét, az érdemli e nevet; — csak a ki a mai tapsról le tud mondani, várhatja, hogy nevének holnapja legyen.“ Nem kételkedhetik győzelmében. „A zsidók emancipációja ki fogja vivni magát nálunk nélkül is; dicsekedve felvilágosításával, a nép át fogja látni végre, hogy az emberjogok tisztelete, mely minden ajkon lebeg, nem egyéb pusztá szónál, míg ezerek a kinok legnagyobbikát, a megvetést szenvedik; által fogja látni, hogy a zsidók romlottságának oka csak elnyomatásuk, s hogy ha azt, kit földre tapostunk, sárban találjuk, nem megvetni, hanem kezet nyújtani felemelésre emberi feladásunk. Idők fognak jönni boldogabbak, mert jobbak, mint korunk, mikben a nép a szomorú valóságot, melyet az örök zsidó képez, éppen oly lehetetlennek fogja tartani, mint mi a regét Minden, mit az igazság megkíván, végre meg fog történni; de siettethetjük a pillanatot, melyben a jó történik. Ha egy nagy gondolatot, mely nemünket emeli, csak egy órával hirdetünk is elébb, — ha egy rossz törvénynek eltörlését csak egy órával siettettük: életünknek legszebb feladása el van érve s nem mondhatjuk, hogy nem vala nagy jutalma életünknek. Az idő int, s nekünk nem szabad hátra maradni. Nem kiváltságok, hanem szabadság kell századunknak, s ez nem létezhetik, ha nem köztulajdonunk, s ha a szolgaság — mely gasként könnyebben terjed, mint gondolnók — véggyökereiben ki nem irtatik.“

A mit megjósolt, valóra vált. A nemzet polgári jogokat adott a zsidóknak. Győzött az eszme, a melyért Eötvös három évtizeden át küzdött. De ez a diadal nem elégítette ki lelkét. Nem érhetette be azzal, hogy a törvényvallásunk híveit az ország keresztény lakosaival minden polgári és politikai jog gyakorlására egyaránt jogosítottaknak nyilvánította, törekvése oda irányult, hogy hitfelekezetünket nagygyá, erőssé, virágzóvá tegye.

Eötvös mély vallásosságú lélek volt. Műveinek számos helyén a vallás nevelő és boldogító hatásait rajzolja. Kérzik minden sorából, hogy nem a költő fantáziája, hanem a hiten csüngő és annak forrásából táplálkozó lelkének erős meggyőződése vezeti tollát, midőn a vallásból, különösen annak nemes, tisztult nyilvánulásaiból fakadó áldásokat magasztalja. A legnagyobb bűnnek tartja tehát bárkit is megfosztani attól a boldogságtól, a melylyel

a hitből származó béke, megnyugvás és harmónia elárasztja a lelket. Fényes tanubizonysága ennek az a nemes gyengédség, a melyet a fennálló törvények intézkedéseivel és az ezeknek szigorú alkalmazását követelőkkel ellentétben a szombatosok iránt tanusított. De nem csak az *egyén* szempontjából ismerte el a vallás nagy jelentőségét, hanem fontos *nemzeti* érdeket is látott céljainak előmozdításában, munkájának istápolásában, intézményeinek megvédésében és segítésében. Az állam nem állhat közönyösen a vallással szemben, hanem a saját érdekében kell, hogy azt hathatósan támogassa, hogy hozzájáruljon minden hitfelekezet életének megtermékenyítéséhez, erőforrásainak gyarapításához. „Meggyőződésem szerint“ mondja a vallási jog-egyenlőség ügyében a képviselőházban 1868 június 24-én feleletül Csanády Sándor interpellációjára mondott beszédében, „a természetes állás, melyet az államnak és a törvényhozásnak a különböző vallásfelekezetek irányában el kell foglalnia, nem a közöny; azon morális elvek, melyek az államnak alapjait képezik, s melyekben a polgárok milliói megnyugvásukat keresik és találják, a törvényhozás előtt soha nem lehetnek közönyösek. Tehát nem a különböző vallások irányában alkalmazott közöny a törvényhozásnak és kormánynak feladata; nem ez azon szempont, melyből a vallási kérdéseket tárgyalnunk kell; hanem az egyenlő tisztelet minden vallás irányában; belátása annak, hogy az általános vallásosság a legszorosabb összeköttetésben áll az állam jólétével is, hogy az állam soha nem áll biztosabban, mint midőn a polgárok vallásos érzületére támaszkodhatik. A feladat tehát, mely az 1848-iki törvény végrehajtásánál a kormány előtt áll, e szerint nem lehet az, hogy ezen törvényt *bármilyen módon* végrehajtsa. Mert kétségtelen, hogy a vallás-egyenlőség és viszonyosság elvei oly módon is végrehajthatók, hogy azáltal vagy egyes vallások, vagy pedig minden vallások a magok érzületében sértve éreznék magokat. De nem ez, felfogásom szerint, a kormány feladata. A kormány az 1848-iki törvények rendeletét nem úgy fogja fel, hogy azáltal csak az egyenlőség létesítése céloztatott, bármennyire sértve érezze magát ezáltal az egyes confessió. A kormány feladatát abban találja, hogy az 1848-iki törvények szándékát teljesítse.“

Ez a felfogás vezérelte Eötvöst, midőn az 1868. évi egyetemes gyűlés egybehívásán buzgólkodott. Azt hitte, hogy a zsidó hitfelekezet választott képviselőinek kell legjobban tudniok, hogy mire van szüksége és mi válhatik üdvére a felekezet egyetemének, ők illetékesek tehát arra, hogy megalkossák azt a szervezetet, a mely legalkalmasabb lesz a felekezet céljainak szolgálatára, érdekeinek oltalmára, akaratának érvényesítésére.

Nagy művész ecsetére érdemes történeti jelenet volt, midőn a dicsőségtől övezett államférfiu, a feltámadott Magyarország kulturájának első munkása és őre, a vallásszabadság nemes bajnoka, megnyitotta a kongresszust és márványba kellene vésnie a szavakat, a melyekkel „az egész tanácskozó testületet“ üdvözölte, „melyben most legelőször gyűltek egybe Magyarország izraelita vallásu polgárainak választott képviselői, hogy mint önálló és szabad vallásos társulat, egyházi és iskolai ügyeiket önmaguk szervezzék és rendezzék, a kiknek már a legelső alkalommal be kellett bizonyítaniok, hogy

az ország izraelita polgárai saját ügyeiket helyesen és egyszersmind az ország állami s társadalmi viszonyainak megfelelőleg intézni ép úgy képesek, mint a hazában létező bármely más egyházak és vallásos társulatok. Magasztosnak mondja a kongresszus célját, melynek feladata „eszközölni“ hogy a hazában létező izraelita hitfelekezet, mint vallásos társulat is, épen oly szabad, önálló és autonom testületet képezzen, mint a keresztény autonom egyházak.“ Azután a nehézségekről szól, azokra a nagy akadályokra utal, a melyeket le kell küzdeni. De bizalommal várja is, hogy meg fogják találni a megoldás legalkalmasabb módozatait, hiszi, hogy az akadályokat le fogja győzni ügyszeretetük, kitartásuk, tapintatosságuk és azon szívósság, melylyel Izrael fiai hagyományos létükhöz ragaszkodnak. Mert, mondja, „lehetnek önök között eltérő nézetek a zsidó testületek külső szervezetére nézve ; lehet, hogy vannak, kik a vallásos szertartásoktól eltérően, talán épen ellentétesen gondolkoznak, de nem hiszem, hogy legyen valaki e gyülekezetben, ki mindnyájukkal egyenlő hévvel ne óhajtana az izraelita hitfelekezetnek fenmaradását és biztosítását, ki ne óhajtana, hogy az izraeliták ne csak mint egyének, hanem összesített erővel mozdithassák elő a közös haza érdekeit. Ez pedig úgy eszközölhető legbiztosabban, ha az izraelita polgárok összessége jelen szétszórtságából rendezett vallásos testületté szervezi magát s erőit egyesíti.“ Rátér azután a feltételre, a melyhez az állam az önkormányzat jogával való felruházást kell, hogy kösse. Ez a feltétel az egyes hitközségek szervezetének megállapítása és ezek önhatóságának tiszteletben tartása mellett oly hatóságok alakítása, „melyek az egyes községek és iskolák felett öröködjek és a melyekkel az államkormány is a főfelügyelet gyakorlásában érintkezve, ne kénytelenítették közvetlenül avatkozni a vallástársulat belügyeibe.“ Azután hangsúlyozza, hogy a kormány a kongresszust „csupán az izraelita vallástestületek *külső* szervezetének és hatáskörének megállapítására és a közoktatás rendezésére“ hívta össze és hogy „vallástanok tanácskozásainak tárgyát nem képezik.“ Kidomborítja, hogy a hitközségek és az egyházi hatóságok rendezését a közoktatás érdeke is megköveteli és végre a kongresszus főbb teendőit a következőképpen jelöli meg: 1-szor, az egyes hitközségek *külső* szervezetének s a szükséges felsőbb egyházi hatóságok szervezetének és hatáskörének megállapítása. 2-szor, az izraelita iskolák és izraelita hatóságok rendezése ; 3-szor, az izraelitákat közösen illető egyházi és iskolai alapnak kezelési s illetőleg ellenőrzési módjának ; végre 4-szer, a jövőben tartandó congresszusok szervezetének, hatáskörének meghatározása, és az összejövetelükre szükséges választási szabályzatok, valamint a házi és ügyrendnek megalkotása. Annak felemlítése után, hogy az első kongresszus választási szabályzatának megállapítása előtt az ország különböző részeiből e célra egybehívott bizalmi férfiak véleményét hallgatta meg, átadja az ideiglenes házi és ügyrendet valamint mindazokat a munkálatokat, melyeket a bizalmi férfiak hozzá benyújtottak és a következő szavakkal zárja beszédét: „Bizton reménylem, hogy azon hatás által, melyet a szabadság minden nemes emberi törekvések sikerére mindig gyakorol, gyors fejlődésnek fognak indulni mind intézményeik, mind

összes szellemi életük. És mert a szabadság áldásait bizonyosan fokozott mértékben érzik azok, kik majd két ezredéven át az elnyomatás nyomorát túrték, meg vagyok győződve, hogy épen a szabadság a legerősebb kötelék leend, mely e hon izraelita polgárait minden viszonyok között azon hazához köti, melynek alkotmánya nekik a szabadságot biztosítja.“

A legnemesebb szándékok szólaltak meg Eötvös ajkain, midőn megnyitotta a nagyra hivatott gyűlést és megszabta az irányt, a melyben haladnia kellett volna.

Ha lesz majd, a ki folytatja a munkát, melyet ő kezdett meg, folytatja az ő szellemében, az indítékok ama tisztaságával, azzal a jóakarattal és magas céllal, mely őt vezérelte, azt az irányt kell, hogy kövesse, melyet ő jelölt meg abban a történeti pillanatban.

A sors nem akarta, hogy ő maga legyen folytatója. Kezdésének sikertelensége mély fájdalommal töltötte el lelkét. Behunyta szemét, mielőtt valóra vált magas szellemének ez a gondolatja is.

És hogy nem akadt, a ki tovább épített volna az alapokon, a melyeket ő rakott le, a ki megalkotta volna a művet, a melynek eszméjét az ő szelleme teremtette, végzetessé vált a magyar zsidóságra nézve és egyszersmind újabb bizonyítéka annak, hogy mindazok sorában, a kik javunkat akarták s a kikben megvolt a szándék, hogy kitüzött céljaink felé segítsenek, még egyetlen egy sem volt, a ki akaratának *erejével*, szándékának *komolyságával* csak megközelítette volna is.

De ne homályosítsa szomorú gondolat a megemlékezés ez ünnepi óráját. Adózzunk hálával dicsőséges nevének. Ébreszszük fel iránta való lekötöttségünk tudatát az egész magyar zsidóság szívében. Áldozzunk emlékének születésének közeledő évfordulóján minden templomunkban és iskolánkban. Varázsoljuk nemes alakját, ragyogó szellemét és meleg szívét a hűvek lelke elé. És fogadjuk meg minden szavát, szívleljük meg minden intelmét. Lehetetlen, hogy meg ne valósuljon a mit gondolt és óhajtott. És ha valóra válik majd — napjainkban, vagy midőn mások állanak már a mi helyünkön, — ha a magyar zsidóság meghódítja majd az ígért ama földjét is, a melyet Eötvös József csak látott jósszemével, de a melybe Izraelt be nem vezethette és ha megvalósulnak majd mindazok a többi ideálok is, a melyeket lelkében hordott, épüljön oltár emlékezetének, a melyen nap nap után áldoznak a nemesnek, a dicsőnek, a halhatatlannak.

Eötvös József báró emlékezete.

Eötvös iránt kegyeletét a zsidóság nehezen, háláját sehogysem bírná túlozni. Azért azon eszmei egyéniségfestés mellett, mely a Magyar Izrael jelen számát bevezeti és ékesíti, megfér még egy szerényebb röptü, inkább adatszerű méltatás, Eötvös tényeinek és nyilatkozatainak fonalán, a bevezető történeti képnek mintegy részletező szövegül.

Mirabeau óta ismételten a türelmetlenség bélyegét sütötték a „türelmesség“ (tolerantia) fogalmára, nevezetére. Micsoda ez a türelmesség? Egymást megtűrnünk elegendő-e? Nem kell-e inkább egymást megértenünk, megbecsülnünk s támogatnunk? Eötvösnek, mint államférfiúnak vezérlő elve „nem a különböző vallások irányában alkalmazott közöny,“ „hanem az egyenlő tisztelet minden vallás irányában.“ („A vallási jogegyenlőség ügyében.“) Eötvös istenfélő lelke a vallásban nem képes elkülönítő elemet találni, mert a hitetlennek közönyös a vallás, a hívőnek testvéresítő kapcsolat. (A XIX. század stb. I, VII.) Ennek a gondolkodásnak köréből sarjadt Eötvösnek az a meggyőződése, hogy a vallás szabadságát is a hitnek köszönjük, nem a közönyösségnek. („A vegyes házasságokból születendő gyermekek vallásbeli neveléséről.“)

A zsidóság iránt sem volt Eötvös „türelmes“, — megértette, megbecsülte, s ezért pártját fogta. Erélyesen végez az ellene szórt olcsó vádakkal. Azt mondjátok, nem kell a zsidóknak egyenjoguság, hisz' maguk különödnék el szertartásaikkal, étkezési törvényeikkel, ünnepeikkel. Igaztalanok vagytok, — hisz' a pápista sem ehetik protestánsnál bőjt idején, a görögkeletieknek pedig máskor vannak ünnepeik s kizártátok-e valamelyiküket a jogok közösségéből? Azt mondjátok, a zsidó nem léphet be a nemzeti társadalomba, mert kapzsi. A mennyiben az, ti feleltek érte, ti szoritottátok arra, hogy a vagyont hajhászsa. Azt mondjátok, a zsidónak nem is kell rész a nemzet életében, hisz' ő egy más államot szervezendő Messiást áhit. Tévedtek, felel Eötvös, a Messiáshit nem a nemzetek alakulatainak szétzuzására irányul, hanem az emberiség haladásában, tökéletesedésében bizik. Már pedig ez a bizalom, — ezt Eötvös váltig vallja — minden jámborságnak elmaradhatatlan kelléke: „A ki Isten jó és igazságos voltában hisz, a haladást sem vonhatja kétségbe.“ (Eötvös fényesen kifejti ezt a hitet, történelemből-cseleti elmélkedések kapcsán. A XIX. század stb. III, p. 103.)

Eötvös vallásos ismereteinek legfőbb forrása a biblia volt, telítve volt vele. Elmélyedéssel olvasta. Néha az aggádistá szemével nézi p. „Az égő csipkebokor csodája Magyarország. — Mióta borítja láng és még mindig megmaradt s nem emésztődött föl; — Isten jelenléte!“ Rendesen az elmélkedő lelkével olvassa p. mikor az ember azon szükségletéről szól, hogy „a világnak teremtése, a természet rende, a társadalom alakulása és saját fejlődésének magyarázatát vallásától várja“: . . . „az ó-szövetségi könyvek megfeleltek e szükségnek.“ (A XIX. század stb. II. 5—7.) Eötvös rengeteg történelmi tudása nem terjedt ki a vallások tudományos kutatására; nem ismerte azokat az eredményeket, melyeket akár a zsidóságnak, akár a kereszténységnek fejlődéséről a korabeli történelmi bírálat megállapított. S mégis, úgy érzem, a kereszténységről oly tisztult fölfogása van akár Harnacknak, a zsidóságról akár Steinthalnak. Miben találja a kereszténység lényegét? „A mi Urunk Istenünk így irt. Szeressed azért a te uradat Istenedet teljes szivedből, teljes lelkedből, teljes elmédből és minden erődből. Ez az első parancsolat. És a második hasonló ehhez: szeressed a te felebarátodat mint magadat.“ A kissé kemény fordól is tisztásbztán cseng felénk a וַיִּשְׂרָא וְאֵל

הַיְהוּדִים, a naponta annyiszor fölhangzó zsidó hitvallomás. A felebaráti szeretetre intő parancsolatra alapítja Eötvös még a szabadság tanát is. (A XIX. sz. stb. III, 78. Egyáltalában Eötvös egész gondolkodásának alapelve ez az emberszeretet, s talán csak neki volt joga arra a levélbeli kijelentésre, hogy Széchenyiben csak egy hiányzott: az emberszeretet.

Eötvös tehát ismerte, értette s megbecsülte a zsidóságot. S e megbecsülést érvényesítette úgy az egész felekezettel mint annak egyes tagjaival szemben. Az összes máig fölmerült problémákat, melyek a zsidóságnak a magyar nemzethez és államhoz való viszonyára vonatkoznak, Eötvös meglátta és szabályozni óhajtotta. Kevés alkotására volt oly büszke mint arra, hogy kivívta a zsidóknak a törvény előtti egyenjoguságát. De ő már a vallásnak egyenjoguságáról is törvényt készített. Sőt mondhatjuk, ő a maga kormányzati hatáskörében előlegezte a recepciót, a mikor a szombatosoknak zsidó hitre térését szentesítette.

S az egyenlőség, a megbecsülés elvét az egyes zsidók irányában is fényesen megvalósította Eötvös. Nem véletlen, hogy Eötvös korszaka nevelte a magyar zsidóság nagy kultur értékeit. Két esetben az okozati kapcsolat Eötvössel nyilvánvaló. Kármán Mórt Eötvös bizta meg azokkal a tanulmányokkal, melyek a magyar középiskola szervezésére vittek. A másik eset még világosabb. A 18 éves Goldziher Ignácban fölismeri a „kitünő képességet s komoly, tudományos irányt“, megsejti „a szemita nyelvek jeles tanárját“. Kormányzati teendőinek és egészségeért való aggodalmainak közepette a miniszter Karlsbadból intézkedik, hogy a 18 éves zsidó ifju elindulhasson tanulmányutjára.

Különösen jellemző állásfoglalása a valláscserével szemben. Míg későbbi államférfiaink, még az irányunkban legelfogulatlanabbak is (p. Bánffy Dezső) szívesen vállalták a hittel kalmárkodók kereszttyaságát, — Eötvös megbélyegezte a könnyelmű vagy az érdekből történő kitérést.

Gyulai Pál azt magasztalja Eötvösben, hogy „élete nem egyéb, mint az ifjuság álmai megvalósítva az érett korában“. Valóban bámulatra és tiszteletre méltó ez az összhang. Ifjuság és férfikor, vagy mondjuk az elmélkedőnek elvei és a kormányzó államférfiunak gyakorlata közt. Fényesen talál reá Jochanan ben Zakkai egykori dicsérő szava (Chagiga 14b).

Némelyek dicső elveket hirdetnek, de nem valósítják meg; némelyek megvalósítják, a nélkül hogy bennük elmélyedni képesek volnának, te dicső elveket hirdettél s dicső elveket megvalósítottál. Így tehát Eötvös összeforrott ezekkel az elvekkel, már pedig „a kinek neve egy eszmével él, a fölött az időnek nincsen hatalma“,

„a hű kebel
Földjét termékenyítve hamvad el;
És szelleme a sir körül marad,
Tettekre intvén az utódokat“.

Budapest.

Dr. Heller Bernát.

Kántorképzés.

Mégis csak érnek a vetések. A mit évek óta sürgetünk, valóra válik. Meglesz a kántorképző. Még pedig mint annak a kitünő intézetnek új ágazata, a melyhez természeténél fogva tartozik, a melyből szervesen kellett fejlődnie. Valahányszor szóba hoztuk istentiszteletünk tarthatatlan állapotát és azokat az elfajulásokat, a melyek a kellő képzettség hiányánál fogva, vagy más egyéb okokból tisztségökre alkalmatlan egyének kántori működéséből származnak, valahányszor hitközségeink anyagi küzdelmei és legfontosabb intézményeik válságai vonták magukra figyelmünket, nem mulasztottuk el annak hangsúlyozását, hogy mindezekben a bajokon csak akkor lehet majd segíteni, ha a kántori funkciókat megfelelő műveltséggel bíró, szakképzett egyénekre fogjuk bízni és ha különösen kisebb gyülekezeteink nem lesznek kénytelenek oly munkák végzésére, a melyeket *egy* ember könnyű szerrel győz, két vagy három egyént alkalmazni.

Németország legtöbb zsidó hitközségében már régóta csak tanítósemináriumot végzett kántorok működnek. Azokban a kisebb gyülekezetekben, a melyekben zsidó iskola van, az illető iskolai tanító a hitközség kántora és jegyzője. A nagyobb hitközségekben a kántor az alsófoku iskolák hitoktatója és ellátja egyszersmind a jegyzői teendőket is. Az egész birodalomban csak néhány kántor van, a kiknek működése kizárólag a kántori funkciókra szorítkozik, ezek azonban az illető gyülekezetek nagyságánál és fokozott igényeinél fogva teljesen lekötik a kántor idejét és erejét.

Kellően foglalkoztatják és tisztességesen díjazták embereiket, felesleges személyzet nincs. Ilyen luxust nem ismernek. Analfabétákat pedig nem tűrnek. A ki hivatalt visel, annak kellő kvalifikációval is kell bírnia. Műveletlen egyénekre, a kik soha iskolába nem jártak, a kik semmiféle nyelven hibátlanul beszélni nem tudnak, tisztséget nem bízunk. Templomi funkciót pedig éppen nem alacsonyítanak le azzal, hogy azt olyan emberre ruházzák, a ki nek intelligenciája egy tanulóét nem közelíti meg. Nem elég a hang. Azzal nem akarnak mámorba ejteni senkit.

Meg is látszik az istentiszteleten és a hitközségi életben. Békés, harmonikus munkával találkozunk. Mindenki megbecsüli magát és azt, a kivel együtt működik. Mindenki ki akar tenni magáért, de tartózkodik attól, hogy a munkakörétől szabott határokat átlépje. Nem alakulnak kinos helyzetek és nem fordulnak elő azok a botrányok, a melyek a magyar gyülekezetekben, fájdalom, napirenden vannak, mint a teljes műveletlenség és munkátlanság természetes, szükséges következményei.

Nagy vívmányként köszöntjük tehát a kántortanfolyamot, a melynek létesülése más szempontból is már mulhatatlanul szükséges volt. Nem engedhetjük, hogy *iskoláink* elpusztuljanak. Minden zsidó iskola a felekezetnek egyik bástyája és oszlopa. Legfontosabb érdekeink parancsolják, hogy megvédjük iskoláinkat. Módot kell tehát nyujtanunk kicsiny gyülekezeteinknek, hogy azokat erejüket tulszárnyaló anyagi áldozatok nélkül fentarthassák. Erre pedig csak egy lehetőség van. Ha arról gondoskodunk, hogy tanítóink

erejét az iskolán kívül is állásuknak, képességüknek és hivatásuknak megfelelő módon értékesíthessük. A templomnak segítenie kell az iskolát, valamint az iskola a templomot támogatja. Azok a gyülekezetek, a melyek tanítót és kántort ellátni nem képesek és becsukják az iskolát, mivel kántort nélkülözni nem akarnak, tisztos kenyeret adhatnak az oly tanítónak, a ki a kántori funkciókat kellő módon végezni hajlandó és képes. Lesz tehát egy emberük, a kit nagyobb anyagi megerőltetés nélkül kellően javadalmazhatnak és a ki a kántori tisztségnek értékét és az istentisztelet színvonalát és méltóságát emelni fogja. Mójában lesz énekkart szervezni és elő fogja adni az imákat úgy, miként az művelt és vallásos embertől kitélik, úgy, a mint azt a hely és alkalom szentsége megköveteli.

Istentiszteletünk regenerációját reméljük az új intézménytől. Ez erre nagy szükség van. Színvonala hazánkban a közelmúltban nem emelkedett, hanem inkább süllyedt. Egyes lengyel és orosz kántorok elrontották az ízlést. A régi hagyományos dallamokat minden kegyelet és a felelősség minden érzete nélkül kidobták a zsinagógából, a zsidó templomi ének és zene kiváló mestereinek alkotásait lerombolták és nem istenházába való dolgokkal ölték meg az áhitatot. Olcsó hatásokat hajhásznak, színészi viselkedésük, groteszk taglejtésük is arról tanuskodik, hogy sejtelmük sincs egy a vallás méltóságának és az áhitat követelményeinek megfelelő istentisztelet kellékeiről.

És semmiféle állandóság és egyöntetűség.

Minden istentisztelet alkalmával meglepetések, a „repertoár“ folytonos gazdagodása, mindig új meg új énekszámok. A hívek elesnek attól a lehetőségtől, hogy imádkozzanak, az áhitat kiszorul a templomból, az istentisztelet a szórakozásnak válik alkalmává. Önkény, szeszély, diletantizmus az egész vonalon. Valóságos anarchia. Mit törődik a legkisebb hitközség kántora akár az ország első templomának istentiszteletével? Van ő olyan művész mint bárki.

Ideje, hogy ez az állapot megszűnjék. Istentiszteletünk nagy mértékben veszi igénybe a kántor közreműködését, gondoskodnunk kell tehát arról, hogy csakis minden tekintetben alkalmas egyének végezzenek kántori funkciót. Komolyan, rendszeresen kell oktatni azokat, a kik a kántori hivatásra vállalkoznak. Nem lehet a véletlenre bízni, hogy mennyi képzettséget, szakértelmet hoznak magukkal. A hang, a zenei tudás nem elegendő.

Ezért örömmel köszöntjük a kántortanfolyamot. Csak a legüdvösebb hatásokat várhatjuk az oly intézet működésétől, melynek szellemi irányítója Bánóczi József lesz. Művelt, rendszeresen képzett kántorokat fog nevelni. És ennek istentiszteletünk hasznát fogja látni. Megszabadul majd kinövéseitől és nemes formákat fog öltetni.

Nem kételkedünk abban, hogy mindazok a kérdések, a melyek az istentisztelettel és különösen a kántori funkciókkal kapcsolatban vannak, a kántortanfolyamban kellő méltatásban fognak részesülni, de magunknak is alkalmunk lesz bővebben szólni arról, hogy istentiszteletünk milyen alakítását óhajtjuk. Meg fogjuk állapítani az alapelveket és ki fogunk terjeszkedni a részletekre is, jelesül arra a kérdésre irányítva figyelmünket, hogy a papi és

kántori funkcióknak miként kell egymáshoz illeszkedniök, hogy az istentisztelet harmonikus legyen és a tradíció sérelme nélkül az áhitat valamint a művelt izlés követelményeinek megfeleljen.

Ezuttal csak a kántorképző létesülésén való örömmünket fejezzük ki. Az új tanév elején megnyílik. A vallás- és közoktatásügyi miniszternek f. é. július 25-én 57122 sz. a. kelt rendelete folytán lép életbe. Az Országos Tanítóképző vezetőségének, jelesül pedig Dr. Mezey Ferencnek köszönjük, a kinek az internátus felállítása is érdeme.

A kántortanfolyam szervezete a következő. Tanfolyama egy évig tart. Az év kezdete és vége a Tanítóképző tanévéhez igazodik. Hallgatója csak az lehet, ki vagy az országos izr., vagy valamely más hazai képzőben oklevelet szerzett; rendkívüli hallgatók nincsenek. Felvételre csak az jelentkezhetik, a kinek oklevele zenéből és énekből legalább „jó“ osztályzatot mutat fel. A ki más intézetben nyerte oklevelét, annak felvételi vizsgálatot kell tennie, mely Mózes ötkönyvének, a héber igeragozásnak és a haftaráknak ismeretére terjed ki. A tanfolyamon sem beíratási, sem vizsgálati, sem tan- vagy oklevél-díj nincs.

A tananyag a következő: 1. *Liturgia*: templomi szokások, egységes ritus, ritusok megoszlása. Mindennapi és ünnepi szimbolumok. Újkori reformtörekvések, modern istentisztelet, orgonakérdés, az istentisztelet nyelve. 2. *Tóraolvasás*: az istentiszteleti részek olvasása, hangsúlyozás, recitálás. Megillaolvasás. 3. *Kántorének*. Az éneklés technikájának teljes ismerete. Modern és hagyományos kántorének. Hétköznapi, szombati, ünnepi, gyásznap és alkalmi istentisztelet. 4. *Zene*: a) elmélet: összhangtan, alaktan; b) gyakorlat: orgona vagy harmonium, több szólamú tételek előadása. 5. *Karvezetés*. Az énekesek hangjának képzése, a karok szólam szerint való betanítása, a betanított darabok dirigálása. Minden tárgy heti 2 órában adatik elő, összesen heti 10 óra.

A ki kevesli a tanfolyamban nyújtott hangszer-tanítást és a tárgyakat más intézetben (zeneakadémián) akarja tanulni, az illető tárgyak alól felmenthető, de vizsgálatot belőlük az intézetben tesz.

A hallgatók a hitközség vagy jótékony intézmények (árvaházak, szeretetház, aggok háza, vakok, siketnémák intézete) templomaiban és imaházai-ban lehetőleg a karban résztvesznek és az istentiszteletet végzik.

Tanév végén szóbeli vizsgát állnak a vizsgálóbizottság előtt, mely az igazgatótanács képviselőjének elnöklete alatt az igazgatóból és a tanfolyam tanáraiból áll. Sikeres vizsgálat esetén a hallgató külön bizonyítványt kap.

Jelentkezni személyesen vagy írásban Dr. Bánóczy Józsefnél, az Országos Izr. Tanítóképzőintézet igazgatójánál szeptember 15-ig lehet. Felvételek csak korlátolt számban történnek.

Egy praktikus javaslat a házasság fölbontására vonatkozólag.

Az idő hullámverése mind jobban és jobban ostromolja vallásunk bástyáit. De egyiket sem oly erősen, mint a házasság kötésére és fölbontására rendelt intézményeinket. Az utóbbiról óhajtok néhány szót szólni. Köz tudomásu dolog, hogy a házasság rituális fölbontása gyakran igen nagy nehézségekkel vihető csak keresztül. Ezen nehézségek nem ritkán tisztán személyi jellegűek. Dac, rosszakarát, irigység, zsarolási vágy játszák a főszerepet. És minél jobban elmérgesíti a válni akaró pár egymáshoz való viszonyát a polgári válóper folyama alatt: annál valószínűbb, hogy a házasság rituális fölbontását egyik fél a másiknak tőle telhetőleg megnehezíti, vagy lehetetlenné tenni iparkodik. Már azzal is nagyot lendítenénk a dolgon és lényegesen megjavítanók a helyzetet, ha a házasság rituális fölbontásának időpontját teljesen függetlenné tennők a polgári válóper kimenetelének idejétől. Nem mondok új dolgot: fordultak elő már szórványosan egyes esetek, a midőn az első vagy másodfoku polgári ítélet után — tehát a polgári válóper befejezése előtt — megtörtént a getlevél átadása, illetőleg átvétele. A rugója ilyen eljárásnak többnyire az volt, hogy vagy az egyik fél akarta magát a másikkal szemben eleve föltétlenül biztosítani, vagy pedig a rabbi-kollégium akarta mindkét féllel szemben a vallásos intézményt biztonságba helyezni.

De én egy lépéssel tovább megyek és azt mondom: *a get intézményének föntartása, megerősítése és biztosítása érdekében a házasságot még az első foku törvényszéki ítélet előtt is rituálisan fölbontandónak tartom, ha a szükség úgy kívánja.* Már hallok a sűrű ellentmondást, még pedig nemcsak a kartársak, de egyszersmind a jogászok részéről. Vegyük tehát azokat egyenkint szemügyre. A legfontosabb kérdés: törvényes e ezen eljárás? Feleletem: igenis törvényes. Az állam és annak törvénye egyáltalán tudomást sem vesz arról, hogy valamely házaspár kötött-e egyházi házasságot vagy sem; ennél fogva teljesen közömbös neki, hogy az az egyházi házasság fönnáll-e vagy sem. Tehát természetesen nem törődhetik és nem is törődik az állam egy olyan házasság rituális fölbontásával, melynek megkötését nem ellenőrizte. Az egész jogilag nem is létezik az ő számára. Sem a kötés, sem a fölbontás.

Tényleg a házassági jogról szóló 1894: XXXI. t. c. tiz fejezete egy árva szóval sem említi a házasságnak felekezeti felbontását avagy annak időpontját, sem megengedő, sem tiltó értelemben. Pedig tehette volna. Mert az egyházi házasság *megkötésének* időpontjáról igenis intézkedik ezen idézett törvény 123. §-a, mely így hangzik: „Azon lelkész, vagy vallási szertartás teljesítésére jogosított más személy, ki egyházi összeadásnál eljár, mielőtt a felek igazolták volna, hogy a házasságot a polgári tisztviselő előtt megkötötték, vétséget követ el és ezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő; ismétlés esetében a cselekmény két hónapig terjedhető fogházzal és ezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő“ stb.

Szinte várja az ember, hogy ugyanezen tiltó rendelkezést a válásnál is megismétli a törvény. Nem is kellett volna mást tennie, mint az „összeadás“ helyébe „elválasztást“ írni; de hiába keresünk ilyenféle intézkedést. Ennek több oka lehet. Vagy azért hiányzik, mert a törvényhozás ezt feleslegesnek tartotta, mivel az egyházi házasság létezése előtte közömbös; holott az egyházi házasságkötés időpontjáról azért kellett rendelkeznie, mert ha ezt nem teszi, akkor esetleg annak a veszélynek teszi ki az egész törvényt, hogy az egyházak megelőzik az egyházi összeadással a polgárit és így az egész polgári házasság illuzoriussá válik. A válásnál azonban ez a veszedelem nem állhat elő. Mert mi történhetik a legrosszabb esetben? Az, hogy a polgári törvényszék *nem* bontja fel a polgári házasságot. Mi lehet ennek a következménye? Valószínűleg az, hogy a férfi és a nő az ítélet kihirdetése dacára sem folytatja a házas életet; ha pedig kibékülnének egymással, akkor egyszerűen házasságot kötnek az egyház törvényei értelmében. Sem a vallás, sem az államrend, sem a felek erkölcsi vagy anyagi érdeke csorbát nem szenved sem az egyik, sem a másik esetben.

Lehet azonban más oka is annak, a miért a törvény nem rendelkezik az egyházi válásról.

Meglehet, hogy a törvényhozás erről teljesen megfeledkezett. Vagy pedig arra számított, hogy a polgári válás rendezése és megkönnyítése által az egyházi válás — már amennyiben az egyházak a válást megengedik — önmagától megszűnik. A mi más felekezeteknél be is következett.

De lett légyen ez az oka; reánk csak ennyi tartozik: a törvény nem tiltja az egyházi házasságnak szertartásos felbontását még akkor sem, ha ez a polgári fölbonthatás előtt történik.

Tehát az általam javasolt eljárás nem ütközik törvénybe.

Lehetne még javaslatom ellen azt is felhozni, hogy a törvény nem tiltja ugyan, de a ratio legis nem tarthatja kívánatosnak, hogy az előzetes egyházi fölbonthatás által gyengüljön a polgári házasság kapcsolatának a szilárdsága a zsidó közönség szemében. Erre azt felelem, hogy a rabbikollégium előtt lefolytatott get csupán a kidusint, tehát az egyházi kötést bontja föl, nem pedig a polgárit. És hogy ez iránt a közönségben semmi kétely ne támadjon, a get-szertartás végén, a midőn a rabbikollégium elnöke a szokásos kijelentést teszi az ujanősülhetés időpontjáról, ajánlatosnak tartom még azt is világosan hozzátenni, hogy az ujanősülhetés csupán a polgári válás befejezése után következhetik be, de ha ez 90 napnál előbb történnék meg, úgy a nőnek akkor is kötelessége a 90 napot bevárni.

A mi pedig a bonyodalmakat illeti, a melyek ezen eljárásból esetleg keletkezhetnének, erre vonatkozólag megjegyzem, hogy más nehézség alig támadhat, mint a mit említettem, hogy t. i. a polgári törvényszék nem mondja ki a fölbonthatást. De a férfi vagy a nő ekkor sem jöhet arra a gondolatra, hogy miután a házassága egyházilag föl van bontva, új házasságot köt egyházilag, mert ekkor be kell bizonyítania, hogy ezen új házasság előbb a polgári tisztviselő előtt már megkötöttet. Ezt pedig nem tudja igazolni. Tehát komoly bonyodalom alig támadhat. Új házasságot egyik sem köthet;

ellenben mindketten a régi házasságukat egyházilag újra megköthetik, ha kibékültek egymással. Ennek semmi akadálya.

Talán valaki hibásnak tartja kiindulási pontomat, hogy t. i. az állam, a törvény előtt közömbös, van-e egyházi házasság, vagy nem — azért, mert a polgári tisztviselő köteles a feleket figyelmeztetni vallási kötelmeikre. Ez igaz, de a dolog lényegén alig változtat, mert ez csak jóakaró figyelmeztetés, a mit a felek, ha akarnak, figyelembe vesznek, ha nem, nem. De hogy tényleg történt-e egyházi kötés, arra a törvény nem ügyel semmit, azt nem ellenőrzi. Ez a figyelmeztetés maga nincs is benn a törvényben, csupán a Miniszteri Utasításban (B. M. 1895/60.000. sz.) található; de oda is, tudjuk, azért jutott, hogy a reformmal elégedetlen elemeket lefegyverezze. Egyébként maga az Utasítás is megerősíti álláspontomat. A 10. §. így hangzik: „Az anyakönyvvezetőnek kötelessége a születés vagy haláleset bejelentésénél, valamint a házasság megkötésekor az érdekelteket figyelmeztetni fennálló vallási kötelmeikre és egyáltalában kerülnie kell minden olyan cselekvést, mely a feleknek arra a feltevésre szolgáltatathatna tápot, hogy az állami anyakönyvbe történő bejegyzés őket vallási kötelmeik alól feloldja.“

Tehát említve van a születés, a haláleset, a házasságkötés, de egy árva szóval sincs megnevezve a válás.

Jól tudom, hogy a get-szertartás keresztülvitele a polgári válás után kényelmesebb, biztosabb, főként pedig szokottabb; de azt is tudom, hogy ez a megszokás onnan ered, hogy a polgári házasság törvénybe igtatása előtt ez másként nem is volt lehetséges. 1894 előtt a rabbi előtt lefolyt két békéltetési kísérlet után jött a polgári válás, melynek a törvényszéken, a táblán, a kurián, tehát mind a három fórumon *kell*t keresztül menni és csak azután következhetett a get, a melyet a törvény minden vonatkozásában nemcsak elismert, de föltétlenül meg is követelt. A getlevél átadásának faktuma belekerült az anyakönyvbe, melynek állami érvényessége volt. Ma ez minden tekintetben gyökeresen megváltozott. Nemcsak abban az irányban, hogy az állami, illetőleg a törvény sem egyházi békéltetési kísérletről, sem getről egyáltalán tudomást sem vesz, hanem még abban az irányban is, hogy ma már a teljesen önálló polgári válóper nem megy mind a három fórumon keresztül, hanem a polgári válóperek legnagyobb része Polónyi Géza igazságügyminisztersége óta már az első fokon befejezést nyer, a meny nyiben hivatalból nem kell többé a táblához fölterjeszteni, úgy mint az előbbi időben elő volt írva.

Minthogy tehát a polgári válóperek csak egy fokon mennek keresztül és többnyire gyors befejezést nyernek, ez is arra int bennünket, hogy a get-szertartás időpontját a polgári pertől teljesen függetlenítsük és szükség esetén az első foku ítélet *előtt* is hajtsuk végre.

Végezetül még megjegyzem, hogy minden olyan esetben, a midőn a get megelőzi a polgári válást, helyén valónak tartom a régi kétszeri békéltetési kísérletnek a rabbi által való fölújítását és minden olyan momentumnak szigorú kerülését, a melyből a felek könnyelmű és meggondolatlan elválásra okot vagy ürügyet tudnának konstruálni.

Sopron.

Dr. Pollák Miksa.

Hitoktatásunk.

Dr. Lövy Ferenc kartárs a tőle megszokott komolysággal foglalkozik az április havi füzetben e cím alatt hitoktatásunknak, mint ő mondja, egyik rákfenéjével. Kéri egyuttal az általa felvetett kérdésre nézve a kartársak véleményét.

Tudom, hogy a kartársak, mikor hozzájuk ilyen felszólítást intéz valaki, nem igen sietnek a kérésnek eleget tenni. Én a múlt évben a szombati irás-rajzolás alól való felmentés ügyében fordultam sürgős kéressel a t. kartársakhoz és bizony — hiába. Egyetlen nagyobb községből sem kaptam választ. Három felelet érkezett, az abonyi és modori kollegáktól és a nagybányai orthodox hitk. jegyző urtól; no meg még egy, a pápai zsidó diákok egyesületétől.

Nem akarom e tényből levonható következtetéseimeit nyilvánosságra hozni, nem tüntethetném fel kartársaim közösségérzetét, felekezeti kérdésekben való együttműködését kedvező színben. Tapasztalataim e téren szomorúak éz gyakran elkedvetlenítettek már az indítványozástól, az egyesületi működéstől.

Dr. Lövy kollegának sem igen lesznek más tapasztalatai; a magam részéről nem akarom azokat szaporítani és kívánságának készséggel megfelelek.

Kijelentem mindjárt, hogy szerény nézetem szerint van hitoktatásunknak más és több, veszedelmesebb rákfenéje, mint az ő általa felhozott, bár szintén elég sajnálatos tény. Nem-e nagyobb baj a hittankönyvek rettenetes volta, mely hitoktatásunknak küzdelmes munkáját sokszorosán megnehezíti, gyakran eredménytelenné teszi. Az orsz. egyetemes hitoktatási tanterv alapján készült tankönyvek közül is egyesek éppen nem felelnek meg és a legnagyobb zavarban vagyunk, mikor a tananyag beosztásánál a megfelelő tankönyvet keressük. (Nem hagyhatom említés nélkül, hogy éppen dr. Lövy kollegának a középiskolák I. osztálya számára irt Bibliatörténete, mely az országos tantervhez alkalmazkodik, kitünően beválik.) A jó tankönyvek hiányán kívül nagy baj a képzett tanerők és a szakfelügyelet hiánya.

Nem tartom tehát a Dr. Lövy által jellemzett bajt oly nagynak, hogy az háttérbe szoritana más kérdéseket, melyek fontosabbak. Én osztott községben működtem mindeddig, de azt nem tapasztaltam, a mit dr. Lövy. Szombathelyen külön volt a congressusi és külön az orthodox község hitoktatása. Nem emlékszem azonban egy esetre sem, hogy az én tanulóim közül valaki átment volna az orthodoxokhoz, pedig meglehetősen komolyan és szigoruan vettem a hittant. De igenis számos orthodox községhez tartozó, helyi és vidéki tanuló járt hozzám, a kiket csak úgy vettem fel, ha az illetőnek szülője a beiratás alkalmával kijelentette az igazgatónál, hogy határozott kívánsága, hogy hozzánk járjon gyermeke hittanra.

Nyiregyházán pedig még egyszerübb a dolog; itt az orthodox hitközség egyáltalán nem tart hitoktatót és az összes tanulók a mi hittanításunkat veszik igénybe. Eltekintve azonban az én kedvező tapasztalataimtól, nem látom

be, miként gondolhatja dr. Lövy az esetleges visszaélések megakadályozását? Hát kiterjedhet a mi befolyásunk az orthodox hittanításra? Ez ki van zárva, ha csak egységes szervezetünk nem lesz. Ez pedig egyelőre az álmok világába tartozik. A miniszternél sem járhatunk el ez ügyben, mert az közel állna a chillul hassémhez. Mi tehát csak a saját hiveinkre gyakorolhatunk befolyást, a midőn felvilágosítjuk őket, hogy frivol játék az, mikor gyermekeknek megengedik, hogy a könnyebbség kedvéért válogathatnak a hittanítóknakban.

Egyet talán elérhetünk, esetleg egyesületünk közbenjárásával. Azt, hogy minden iskolaigazgatót, a hol kell, hivatalosan megkeresünk, hogy ne engedje meg a zsidó tanulóknak az ide-oda táncolást, hanem a ki egyszer bejelentette a beiratásnál, hogy melyik hitoktatóhoz jár, annál kell végig maradnia! Ezt az igazgató megteheti, joga van hozzá az iskolai rend és fegyelem érdekében. Esetleg az orthodox hitoktatóval is meg lehet egyezni, hogy kölcsönösen kizárják a versenyt és egyik a másiknak tanulóját semmi szín alatt át nem veszi.

Azt azonban sehogy sem áll módunkban megakadályozni, hogy a hány község van egy városban, ugyan annyiféle hitoktatás is legyen. Ez minden elismert anyaközségnek autonóm joga, melyet csorbitani nem lehet. Nem marad tehát más hátra, mint beletörődni a többi visszásság mellett abba is, hogy sok helyen az orthodox hitoktatás bizony csak gunyja a névnek és azután seprünk a magunk portáján. Mi tegyük meg a magunkét, akár congressusi, akár statusquo alapon állunk, fejlesszük a hitoktatást a magunk körében, járjunk el szent kötelességünkben másokra való tekintet nélkül és bizzunk az igazság erejében, melynek győzni kell.

Nyiregyháza.

Dr. Bernstein Béla.

A württembergi törvény.

A zsidó felekezeti viszonyokat rendező württembergi törvény: Württembergisches Gesetz betreffend die israelitische Religionsgemeinschaft vom 8. Juli 1912 nebst Kirchenverfassung der israelitischen Religionsgemeinschaft vom 6. September 1912, tavaly október elsején lépett hatályba. Közzöljük következő intézkedéseit:

Az izrael. hitfelekezet.

1. §.

1. Az izrael. hitfelekezet közjogi testület.

2. Az egyház- és iskolaügyi miniszteriumtól gyakorlandó állami felügyelet *fentartása* mellett önállóan rendezzi és igazgatja egyházi ügyeit az izrael. egyházi főhatóságtól (Oberkirchenbehörde) létesítendő egyházi alkotmány értelmében. Ennek az alkotmánynak elrendelése és esetleges módosítása királyi jóváhagyást igényel.

2. §.

1. Az izrael. hitfelekezet egyházi ügyeinek főigazgatása az izrael. egyházi főhatóságot illeti meg, mely szűkebb és tágabb tanácsból áll és a melynek székhelye Stuttgartban van. A szűkebb tanács tagjait, a mennyiben fizetésesek, a király nevezi ki élethossziglan, a többieket az egyház- és iskolaügyi miniszterium hat évr nevez ki azok sorából, a kiket a tágabb tanács javaslatba hoz . . .

2. Az izrael. egyházi főhatóság országos kollegium (Landeskollegium) jogi állásával és jogaival bír. Hatáskörén belül a főhivataloknak megbízásokat adhat.

3. §.

1. Az izrael. hitfelekezet általános céljainak szóló kiadásokat az izrael. központi egyházi pénztárból fedezik; abból huzzák a rabbik is fizetésüket és kaphatnak szükölködő hitközségek segélyt. A mennyiben a központi egyházpénztár tökevagyonának jövedelme, a hitközségek rabbifizetés-járuélékai és esetleges állami pótlékok a kiadások fedezésére nem elegendők, a szükségletet az egyházközségekre vetik ki (Landesumlage).

2. Az izrael. központi egyházpénztár költségvetése és zárszámadása évenként közzéteendő

4. §.

1. Az izrael. egyházközségek közjogi testületek.

2. Az izrael. egyházi főhatóság jóváhagyása mellett tagjaiktól adókat szedhetnek, a melyeknek behajtása az egyházi hatóságok felhívására az 1879 aug. 18-iki törvény (Über die Zwangsvollstreckung wegen öffentlich-rechtlicher Ansprüche) I. és II. szakasza értelmében történik.

3. Az izrael. egyházközségek évi számadásai az egyházi hatóság által történt vizsgálat és kihallgatás után a főhivatal (Oberamt) elé megtekintés és megvizsgálás végett terjesztendők; ez különösen az állami törvények, rendeletek és közigazgatási szabványok betartására, az alapítványok alapítványszerinti felhasználására és az alaptőke fentartására vonatkozik.

5. §.

1. A polgári hatóságok kötelesek az egyházi hatóságoknak az egyházi adózás alapjainak megállapításánál valamint a személylajstromok szerkesztésénél a szükséges iratok megtekintését megengedni.

2. Az ilyen hivatalos közlések titokbantartása az egyházi hatóságokra nézve oly terjedelemben kötelező, mint a polgáriakra nézve.

6. §.

Egyházközségek alakítása és feloszlatása valamint a rabbisági kerületek fennállásában és felosztásában való változtatások az egyház- és iskolaügyi miniszterium jóváhagyását igénylik.

7 §.

1. Az izrael. egyházelőjáróságok fel vannak jogositva a felügyeletük alá helyezett hivatalnokokra szolgálati mulasztások miatt fegyelmi büntetéseként dorgálást és 12 márkáig terjedő pénzbírságot róni.

2. A pénzbírságok az egyházközség pénztárába folynak.

3. Az egyházelöljáróságok büntető rendelkezései ellen az illetők két héten belül az izrael. egyházfőhatósághoz felebbezhetnek, a mely szűkebb tanácsában a felebbezés ügyében végérvényesen határoz.

4. A pénzbüntetésnek a büntetettnek akarata ellen való végrehajtása csakis az izrael. egyházfőhatóság szűkebb tanácsának a joga. Ennek meg kell vizsgálnia, hogy a büntetési rendelkezés nem támadható-e meg.

8. §.

1. A rabbik alkalmazása az izrael. egyházfőhatóság javaslatára az egyház- és iskolaügyi miniszterium által történik. A rabbihivatal viselésére az államtól megfelelőnek elismert tudományos előképzettségnek kimutatása szükséges.

2. Az előénekesek alkalmazása feltételezi a népiskolai tanítókra nézve kötelező szolgálati vizsgák megállását és az izrael. egyházfőhatóság által történik. Oly helyeken, a hol az előimádkozó tisztsége egybe van kötve izraelita népiskolai tanítói állással, az egyházfőhatóság ruházza a tanítóra az előénekesi tisztséget.

3. Rabbinak vagy kizárólag előénekesi tisztséget betöltő előénekesnek elbocsátásához szükséges az egyház- és iskolaügyi miniszterium jóváhagyása.

9. §.

1. Jelen törvény 1912 október 1-én lép hatályba.

2. A jelenlegi főegyházelöljárók az új főegyházelöljárók kinevezéséig hivatalban maradnak.

3. Ennek a törvénynek hatályba léptével minden vele ellentétben álló rendszabály érvényét veszti . . .

Az izrael. hitfelekezet egyházalkotmánya.

Első szakasz.

Az egyházközségekről.

1 §.

1. Az egyházközségkerület tagjai alkotják az egyházközségeket.

2. Ügyeiket a törvényes és a jelen egyházalkotmánytól megállapított határokon belül önállóan intézik.

3. A fennálló egyházközségek mint ilyenek tovább is fennmaradnak, a mennyiben az 5. és 6 § értelmében nem történnek változások.

4. Épp úgy megmarad az ország egyházközségeinek rabbisági kerületekbe való eddigi felosztása, az illetékes hatóságtól fogantatosított változtatások fentartása mellett.

2. §.

1. Az egyházközséghez való tartozást a lakóhely olyképpen határozza meg, hogy az izrael. hitfelekezet minden hive egyszersmind a lakóhelyén fennálló egyházközség tagja. A Württembergben való lakóhely híján legalább hat havi tartózkodás a lakóhelylyel egyenlő.

2. Oly izraelitáknál, a kik Württembergben kívül levő helyről költöztek be, ellentétes nyilatkozat tételéig felteszik, hogy az izrael. hitfelekezethez akarnak tartozni.

3. Azokat az izraelitákat, a kik oly helyen telepedtek le, a hol nincs izrael. egyházközség, óhajaik lehető tekintetbe vételével az egyházfőhatóság osztja be valamely egyházközséghez.

4. Ha az izrael. hitfelekezet valamely tagjának Württemberg több egyházközségében van lakóhelye, mindezeknek az egyházközségeknek egyházfele.

3. §.

1. Valamely egyházközséghez való tartozás megszűnik az annak kerületében való lakás vagy tartózkodás megszűnésével, valamint a hitfelekezetből való kilépéssel.

2. A kilépésnek csak akkor van hatálya, ha a kilépő azt maga írásbelileg vagy jegyzőkönyvbe vétellel az illetékes rabbinál kijelenti.

3. A kilépési nyilatkozat csak 4 hét múlva lesz hatályossá. Ezután a rabbi erről szóló bizonyítványt ad a kilépőnek.

4. A hitfelekezetből való kilépés által a kilépő és a vele kilépő családtagok elvesztik minden igényüket a hitfelekezet intézményeinek használatára, különösen az istentiszteletre és a többi egyházi cselekedetekre, valamint az egyházközség metszési intézményeire és temetőjére.

5. A kilépési nyilatkozat visszavontnak tekintetik, ha a kilépett annak megtétele után a hitfelekezet intézményeit tovább használja. A visszavonás az egyházadók megfizetésének kötelezettségével jár, annak a pénztári évnek kezdetétől fogva, a melyben az megtörténik.

A 4. 5. és 6. § új egyházközségek alakításáról, fennállók megszüntetéséről és több egyházközségnek vagy valamely fiókhitközségnek az anyahitközséggel való egyesüléséről rendelkezik.

7. §.

1. Minden egyházközségnek kötelessége a kerületi rabbiság költségeihez valamint a központi szükségletek és a központi közigazgatás költségeihez (Landesumlage) való hozzájárulás mellett az előénekesek és hittanítók fizetését fedezni a hol ezek szükségesek (51. §.) és a mennyiben állandó előénekesekről és hittanítókról van szó, fizetésüket a központi egyházpénztárba pontosan beküldeni, valamint a többi helyi szükségletek fedezésének eszközeiről gondoskodni. Ide tartoznak különösen:

- a. A metszők és többi hitközségi alkalmazottak fizetésének fedezése;
- b. Az előénekesek és hittanítók szolgálati lakásáról való gondoskodás vagy megfelelő lakbérpótlás engedélyezése;
- c. A nyilvános istentisztelet megtartására és a hitoktatás végzésére szükséges alkalmas helyiségek létesítése.
- d. Felekezeti temető létesítése a polgári községhez való jogviszony fentartása mellett.

2. A rabbi lakásáról annak az egyházközségnek kell gondoskodnia, a melyben a rabbi hivatalos székhelye van. Az egyházi főhatóság elrendelheti, hogy a kerületi hitközségek is a hivatalos lakás költségeinek fedezéséhez hozzájáruljanak, a mennyiben ez a hivatalos székhely egyházhatóságának adóviszonyaira való tekintetből kívánatos.

3. Ugyanezek a határozmányok érvényesek az érdekelt hitközségekre nézve a közös előénekes vagy hittanító hivatalos lakására vonatkozólag.

4. Az egyházközség ezenkívül más hagyományos szokáson alapuló vagy nagyobb számu hitközségi tagok vallásos szükségleteinek kielégítésére szolgáló intézetek és feladatok ellátását is elvállalhatja pl. felekezeti iskola fentartása, rituális nőfürdő létesítése, szegény egyházközségi tagok támogatása valamely izrael. szertartási törvénytől elrendelt beszerzések költségeinek fedezésére.

8. §

1. Kisebb szomszédos egyházközségek jogállásuk épségben tartásával a 7. §-ban említett feladatok némelyikének közös teljesítése végett megállapodásra léphetnek.

9. §.

Az egyházközség az egyházi főhatóság engedélyével a hitközség eltérő vallásfelőgásu (dissentierend) kisebbségének külön istentisztelet tartására megengedheti a zsinagóga használatát és istentiszteletének költségéhez valamint másegyéb vallásos szükségleteinek kielégítésére megkivánt intézményeinek fentartásához az egyházközség pénztárából járulékot engedélyezhet.

10. §.

1. Az egyházközségek szükségleteiket a mennyiben ezt más jövedelmi források nem fedezik, tagjaik megadóztatásával látják el.

2. Az adókat az egyes egyházközségi tagoktól fizetendő egyenes állami adó bizonyos százalékarányában szedik, a melyet az egyházi előljáróságok az egyházi főhatóság jóváhagyásával állapítanak meg.

Folytatása következik.

Egyesületi élet.

Az ORE választmánya f. é. június 24-én Budapesten, a pesti izr. hitközség székházában ülést tartott, a melyen Dr. Neumann Ede I. alelnök, Dr. Fischer Gyula II. alelnök, Dr. Venetianer Lajos I. jegyző, Dr. Lövy Ferenc II. jegyző, továbbá Dr. Bárány József, Dr. Blau Lajos, Dr. Edelstein Bertalan, Dr. Herzog Manó, Dr. Kecskeméti Lipót, Dr. Kiss Arnold, Dr. Schwarz Mór, Dr. Steinherz Jakab és Dr. Vajda Béla választmányi tagok vettek részt. Dr. Bernstein Béla kimentette távolmaradását.

Dr. Neumann megnyitván az ülést, mély sajnálattal jelentette, hogy Dr. Schnitzer Ármin elnök gyengélkedése folytán a választmányi ülésen és az utána következő közgyűléen nem lehet jelen. A jegyzőkönyv hitelesítésére dr. Bárány és dr. Steinherz kartársakat kéri fel és jelzi, hogy a választmányi ülés főtárgya a beérkezett indítványok megbeszélése és a segélyt kérő tagtársak folyamodványainak elintézése. Az indítványok tárgyalása folyamán élénk eszmecsere fejlődött ki. A száz-száz korona segélyt két kartársnak szavazták meg. Elhatározták továbbá, hogy tekintettel az elnök hajlott korára

az egyesület ügyvitelének megkönnyítése céljából az ORE ügyeinek vezetését az első alelnökre bizzák, illetve a közgyűlésen ily értelmű javaslatot tesznek.

A közgyűlés lefolyását az alább következő jegyzőkönyv tükrözi. Tanubizonyossága annak, hogy nemcsak a rabbikar érdekei, hanem a vallásos és felekezeti élet legfontosabb kérdései foglalkoztatják az egyesületet. Komoly, magas színvonalon álló viták fűződtek a napirend tárgyaihoz, ünnepi jelleget a báró Eötvös Józsefről való megemlékezés, tudományos jelentőséget pedig dr. Blau Lajos felolvasása adott a közgyűlésnek. Dr. Blau felolvasása egyszermind újabb bizonyítéka annak, hogy vannak nagyon fontos aktuális kérdései a vallásos és felekezeti életnek, a melyekre csak a tudomány van hivatva feleletet adni. Fokozza a lefolyt közgyűlés emlékének becsét a parlamentáris rend és fegyelmezettség, a mely a tanácskozások egész tartama alatt uralkodott és az a meleg kartársi szeretet, mely minden felszólalásban kifejezésre jutott.

A közgyűlés után a résztvevők dr. Neumann vezetésével az Országos Irodába vonultak, a hol dr. Mezey Ferenc alelnök fogadta őket. A rabbik ily gyülekezete még nem lépte át annak a hajléknak küszöbét, a melyben a magyar zsidóság érdekeit és javait gondozzák. Dr. Neumann volt a rabbikar hálás érzelmeinek tolmácsa. Elmondta, hogy a közgyűlésen kifejezésre jutott annak hálás elismerése, hogy az Országos Iroda jelesül pedig annak nagyérdemű alelnöke, dr. Mezey Ferenc a rabbiegyesület törekvéseit annak fennállása óta a leghathatósabb támogatásban és előmozdításban részesíti, hogy a papság erkölcsi és anyagi érdekeit mindenkor szíven hordja és résen áll, valahányszor igazait megvédeni vagy azokért küzdeni kell. A rabbiegyesület ezért szíves kötelességének tekinti, hogy hálájának és elismerésének adóját rója le azzal a férfival szemben, a kiben felekezeti életünknek legbuzgóbb munkását látja, a kiben a bölcs vezért tiszteli, a kinek tevékenységéhez eddig is nagyjelentőségű eredmények fűződtek és a kiről reméli hogy győzelemre fogja vinni a magyar zsidóság ügyét.

A köszönet és elismerés kifejezéséhez pedig a rabbiegyesület kérelmét kapcsolja. Jóakarátát kéri a jövőben is törekvései számára és különös figyelmébe ajánlja azt a két fontos ügyet, mely ezidőszerint minden magyar rabbit, tehát azokat is, a kik nem tartoznak az egyesület kötelékébe, nagy jelentőségéhez mértén foglalkoztatja a korpótlék és a nyugdíj ügyét. Kérelme, hogy az Országos Iroda illetékes helyen szorgalmazza az izrael felekezetnek oly mérvű állami támogatását, hogy a korpótléket a kisebb képesítésű és a 3000 koronánál magasabb javadalmazású rabbiknak is meg lehessen adni és élénk színekkel festi azoknak súlyos gondjait, a kik nélkülözések köze pette töltik be hivatásukat és a kiknek lelkét még az a remény sem emeli fel, hogy hajlott korukban, ha már dolgozni nem tudnak, kenyérük lesz, hogy elhalálozásuk esetén özvegyeik és árváik a legnagyobb nyomornak nem lesznek áldozatai. Kérelme tehát, hogy a nyugdíj, valamint a rabbik özvegyei és árvái ellátásának ügyét a legmelegebben karolja fel.

Dr. Mezey Ferenc meghatottan köszönte meg a rabbiegyesület elismerésének kifejezését. Szólt a nagyrabecsülésről, a melylyel a rabbikar áldásos működése iránt viseltetik, a tiszteletről és rokonérzésről, a mely őt annak tagjaihoz fűzi. Kedves kötelességet teljesít, — úgy mond — midőn egész erejével azon van, hogy a rabbiegyesület törekvéseit előmozdítsa, midőn a rabbikar érdekeit szolgálja. Ezt a jövőben is meg fogja tenni. Nagy súlyt helyez arra, hogy a felekezet világi képviselői harmonikus egyetértésben működjenek a lelkes karral, a melynek támogatását kéri a saját törekvései számára. A korpótlék és nyugdíj ügyében meg fog tenni minden tőle telhetőt. De ki kell jelentenie, hogy az eredmény részben legalább attól az érdeklődéstől függ, a melyet a papság a saját érdekei iránt tanusít. Midőn a szükséges adatok összegyűjtéséről volt szó, számosan szinte érthetetlen közönyt tanusítottak. Komolyan igéri, hogy mindkét ügy szolgáltatásában a legnagyobb buzgóságot fogja kifejezni, hogy az országos rabbiegyesület, valamint az egész magyar rabbikar érdekeit mindenkor szeretettel és odaadással jogja előmozdítani, ezzel is tanujelét adva annak az igaz tiszteletnek és mély rokonérzésnek, a melylyel a rabbikar iránt viseltetik.

Dr. Mezeynek beszédét lelkes éljenzés kísérte. Feleletéhez élénk eszmecsere fűződött és megállapodás történt, hogy az Országos Iroda alkalmat fog adni a rabbiegyesületnek hogy képviselői útján a kerületi elnökökkel egyetemben közölje óhajait a kormányhatóságokkal.

Ezek után a rabbikar szívélyesen bucsuztak az Országos Iroda alelnökétől. Mindenki azt a benyomást vitte magával, hogy a magyar rabbikar érdekeit hűséggel óvják és szeretettel gondozzák ott, a hol a magyar zsidóság céljait annyi buzgósággal és rátermettséggel szolgálják.

Jegyzőkönyv

az Országos Rabbiegyesület 1913. június hó 24. és 25. napjain Budapesten a pesti izraelita hitközség székházában tartott közgyűléséről.

Elnökök: Dr. Neumann Ede I. és Dr. Fischer Gyula II. alelnök.

Jegyzők: Dr. Venetianer Lajos I. és Dr. Lövy Ferenc II. jegyző.

Jelen vannak: Dr. Adler Vilmos (Hatvan), Dr. Bände Zoltán (Kispest), Dr. Bárány József (Kecskemét), Dr. Blau Lajos (Budapest), Dr. Blumgrund Naftali (Nagyabony), Dr. Braun Salamon (Budapest), Dr. Diósi Wézel Sámuel (Déva), Dr. Eisler Mátyás (Kolozsvár), Elfer Jakab (Heves), Dr. Farkas József (Budapest), Feigl L. H. (Gyöngyös), Dr. Feldmann József (Czegléd), Dr. Fényes Mór (Budapest), Dr. Fischer Gyula (Budapest), Dr. Flesch Ármin (Mohács), Dr. Frisch Ármin (Budapest), Dr. Gerstl Ignác (Csongrád), Dr. Goldberger Izidor (Tata), Dr. Grossmann Zsigmond (Budapest), Dr. Herzog Manó (Kaposvár), Dr. Horvát Dezső (Budapest), Dr. Jordán Sándor (Szatmár), Dr. Kecskeméti Lipót (Nagyvárad), Dr. Kiss Arnold (Budapest), Klein Adolf (Szirák), Dr. Klein Dezső (Nyitra), Krausz Mór (Komárom),

Dr. Kriszhaber Béla (Erzsébetfalva), Lebovits József (Mágocs), Dr. Lichtmann Mór (Ujpest), Dr. Lövy Ferenc (Marosvásárhely), Neufeld Ármin (Zólyom), Dr. Neumann Ede (Nagykanizsa), Reichardt Márk (Körmöcbánya), Dr. Rudolfer Antal (Alsólendva), Dr. Richtmann Mózes (Budapest), Dr. Spiegel Ármin (Esztergom), Dr. Scheiber Lajos (Budapest), Dr. Schönwald Károly (Tapolcza), Dr. Schwarz Mór (Győr), Dr. Steinherz Jakab (Székesfehérvár), Stern Adolf (Facsád), Dr. Urbach Henrik (Zimony), Dr. Venetianer Lajos (Ujpest), Weiss Izsák (K. Sz. Péter), Dr. Weiss Miksa (Budapest), Dr. Weiss Sámuel (Budapest), Dr. Weiszbürg Gyula (Budapest) Dr. Wellesz Gyula (Budapest).

1.

Dr. Neumann Ede alelnök az egybegyült tagokat, valamint Dr. Bánóczi József tanítóképezdei igazgatót, Csukási Fülöpöt, az Orsz. Izr. Tanítóegyesület alelnökét és Szabolcsi Miksa szerkesztőt mint vendégeket szívélyesen üdvözölve, a gyűlést megnyitja és a jegyzőkönyv hitelesítésére Dr. Eisler Mátyás és Elfer Jakab tagokat kéri fel. Azután sajnálattal jelenti, hogy Dr. Schnitzer Ármin az egyesület nagyérdemű, lángoló buzgalmu elnöke gyöngékedése miatt nem jelenhetett meg a közgyűlésen és átadja annak héberül megírt megnyitó imáját felolvasás végett Dr. Fischer Gyula alelnöknek. A közgyűlés a megható imát áhitattal hallgatja végig.

2.

Dr. Lövy Ferenc jegyző fölolvassa Dr. Schnitzer elnöki megnyitóját, melyben a lefolyt három év működésének főmozzanatait vázolja. Dr. Neumann Ede az elnöki jelentéssel kapcsolatban a vezetőség munkásságának vezéreszméiről és azokról az eszközökről szól, a melyektől a kitűzött feladatok megoldását reméli. Nem keresi a nyilvánosságot, hanem zajtalanul, óvatosan és céltudatosan úgy, miként ezt a rabbikar méltósága kívánja, iparkodik az erkölcsi és anyagi érdekeket szolgálni, harmóniában a felekezet világi képviselőivel és azok jóakarátát biztosítva törekvései számára. Érti azok türelmetlenségét, a kik a legyőzendő nehézségeket nem ismerik és tekintettel a rabbikar helyzetére gyorsabb eredményeket óhajtanának, maga is szeretné, ha nagyobb sikerekre lehetne rámutatni, de a kik elfogulatlanul ítélnék, kell, hogy elismerjék, hogy az egyesületnek nagy része van a rabbikar tekintélyének gyarapodásában és hogy maga a felekezeti életnek oly tényezőjévé vált, a melyet illetékes helyen kellően értékelnek. Különösen a nyugdíj és a korpótlék ügyére kívánja a közgyűlés figyelmét irányítani. Nézete, hogy a nyugdíj kérdését a rabbikar a saját erejéből nem fogja megoldani soha. Nincs módunkban azt az összeget előteremteni, a mely egy nyugdíjintézet létesítésére szükséges. És nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy rajtunk kívül mások ellátásának a kötelezettsége is terheli a felekezetet. Az egyesület feladata tehát első helyen a nyugdíjkérdés megoldását kellő módon és folyton-folyvást sürgetni azoknál, a kiktől a szükséges anyagi eszközöket várjuk. És ebben az irányban a vezetőség megtett minden tőle telhetőt és eredményre is mutathat rá. Ez az eredmény szerény kezdet ugyan, de azzal biztat, hogy a rabbikar egyik legjogosabb és legsürgősebb óhaja nem távol jövőben teljesülni fog. A kerületi elnökök gyűlése az államsegélyből

10.000 koronát hasított ki a nyugdíjintézet céljaira és a legilletékesebbet: Dr. Mezey Ferenc urat, az Országos Iroda alelnökét bizta meg azzal, hogy tervezetet dolgozzon ki és a szükséges előmunkálatokat végezze. Dr. Mezey a fontos megbízást vállalta is és annak idején egyesületünk vezetőségével összeköttetésbe fog lépni, hogy a rabbikar óhajai kellő érvényesülésre jussanak. A korpótlékra vonatkozólag is az egyesület megtett mindent, hogy az ugynevezett kisebb képesítésű rabbik érdekeit védje és hogy a 3000 koronán felül javadalmazottak is részesüljenek korpótlékban. Fontos, felekezeti körön kívül álló okok gátolták ennek az eljárásnak a sikerét, de az egyesület utat módot fog találni, hogy a rabbikar ebbeli jogos igényeit kellően képviselje.

Dr. Eisler Mátyás, Dr. Lövy Ferenc és Dr. Fischer Gyula felszólalása után a közgyűlés megnyugvással és bizalommal veszi tudomásul az elnöki jelentést valamint a vezetőség működésének irányelveiről szóló ismertetést és Dr. Neumann indítványára a távollevő elnököt táviratilag üdvözli.

3.

Dr. Schwarz köszönetének ad kifejezést az atyja halála alkalmából tanusított részvétért, a mely megható módon jutott kifejezésre Dr. Neumann gyászbeszédében és az elnöki jelentésben. Tudomásul szolgál.

4.

Dr. Fischer Gyula II. alelnök átveszi az elnöklést és Dr. Neumann megtartja „Báró Eötvös József emlékezete“ című beszédét. Elnök a közgyűlés köszönetének ad kifejezést a mély tanulmányon alapuló, gyönyörűen előadott beszédért azon óhajtással, vajha napjainkban is támadna az ünnepelthez hasonló nemes államférfiu, ki a zsidóság iránt oly igazságossággal és jóakarattal viseltetnék és kihirdeti a közgyűlésnek Dr. Neumann indítványára hozott határozatát, hogy az ORE segélyalapja Báró Eötvös József nevét viselje és hogy az egyesület felhívással fordul a hazai hitközségekhez, hogy Báró Eötvös József emlékét születése századik évfordulója alkalmából méltó módon ünnepeljék meg. Scheiber Lajos indítványára elhatározták továbbá, hogy Dr. Neumann emlékbeszédének az izr. iskolák olvasókönyveibe való felvétele iránt a szükséges lépések tétessenek meg.

5.

Dr. Neumann Ede ismét elfoglalja az elnöki széket és Dr. Blau Lajos tanár megtartja felolvasását: „Maimonides törvénykódexe történeti világításban“ címen. Elnök igen melegen köszöni meg a közgyűlés nevében a nagyértékű felolvasást, mely diszt és méltóságot adott a gyűlésnek. Indítványozza, hogy a közgyűlés felolvasónak jegyzőkönyvi köszönetet szavazzon és mint-hogy benne a tudománynak külföldön is nagyrabecsült képviselőjét tiszteljük, egyszersmind fejezze ki hódolatát amaz intézet iránt, a mely a zsidó tudománynak büszkesége, táviratilag üdvözölve mesterünket, Dr. Bacher Vilmos urat, az Orsz. Rabbiképző-intézet igazgatóját, az ORE diszelnökét, kit mély fájdalomkra betegsége miatt ez alkalommal nem látunk körünkben. A közgyűlés az indítványt egyértelmű lelkesedéssel elfogadja.

6.

Dr. Edelstein pénztáros beterjeszti pénztári jelentését. Örvedetes tudomásul szolgál. Elnök indítványára a közgyűlés köszönetét és elismerését fejezi ki pénztárosnak mintaszerű működéséért, buzgó munkájáért valamint Dr. Mezey Ferenc kir. tanácsos urnak, az Orsz. Iroda alelnökének, kinek első sorban köszönhető egyesületünk anyagi megszilárdulása és gyarapodása.

7.

Dr. Herzog a számvizsgáló bizottság nevében jelenti, hogy az egyesület pénztárát és számadásait átvizsgálta, rendben találta és a fölmentvény megadását javasolja. Megadatik.

8.

Elnök kéri a választási elnök és bizottság megválasztását, melynek eredménye: Dr. Eisler elnöklete alatt Dr. Adler Vilmos és Lebovits József bizottsági tagok.

9.

Dr. Eisler a bizottság nevében javasolja: válassza meg a közgyűlés az eddigi tisztikart egyhangulag, közfelkiáltással és tekintettel Dr. Schnitzer Ármin elnök kiméletet parancsoló korára, bizza meg Dr. Neumann Ede I. alelnököt az ügyek vezetésével. Egyhangulag, lelkesedéssel elogadtatik. A választás eredménye: Elnök: Dr. Schnitzer Ármin, I. ügyvivő alelnök: Dr. Neumann Ede, II. alelnök: Dr. Fischer Gyula, I. jegyző: Dr. Venetianer Lajos, II. jegyző: Dr. Lövy Ferenc, pénztáros: Dr. Edelstein Bertalan, ellenőr: Dr. Hevesi Simon. Választmányi tagok (az elnökségen kívül): Dr. Bárány József, Dr. Bernstein Béla, Dr. Blau Lajos, Dr. Blumgrund Naftali, Dr. Eisler Mátyás, Feigl L. H., Feldmann József, Dr. Guttmann Mihály, Dr. Herzog Manó, Dr. Kecskeméti Lipót, Dr. Kiss Arnold, Dr. Klein József, Dr. Klein Mór, Dr. Löw Immánuel, Dr. Perls Ármin, Dr. Rosenstein Mór, Dr. Rosenthal Tóbiás, Dr. Schwarz Mór, Dr. Steinherz Jakab, Dr. Vajda Béla, Vallás. bizott.: Dr. Blau Lajos, Breuer Soma, Büchler Pinkász, Elfer Jakab, Dr. Feldmann J., Dr. Fischer Mihály, Dr. Friedmann Dávid, Dr. Guttmann Mihály, Dr. Hoffer Ármin, Dr. Jordán Sándor, Dr. Kecskeméti Lipót, Dr. Klein Mór, Reichardt Márk, Dr. Rosenthal Tóbiás, Dr. Steinherz Jakab, Dr. Szidon Adolf, Dr. Urbach Henrik, Weiss Izsák, Dr. Wellesz Gyula, Dr. Wézel-Diósi Sámuel. Tanügyi bizottság: Dr. Adler Illés, Dr. Bände Zoltán, Dr. Braun Salamon, Dr. Büchler Sándor, Dr. Eisler Mátyás, Dr. Engelsmann Izidor, Dr. Farkas József, Feigl L. H., Dr. Fényes Mór, Dr. Frisch Ármin, Dr. Grossmann Zs., Dr. Herzog Manó, Dr. Horvát Dezső, Lebovits József, Dr. Lövy Ferenc, Dr. Rappaport Béla, Dr. Richmann Mózes, Dr. Scheiber Lajos, Dr. Schwarz Benjamin, Dr. Wellesz Gy., Dr. Schwarz Mór, Dr. Singer Bernát, Dr. Weiss M., Nyugdíjügyi bizottság: Dr. Adler Vilmos, Dr. Blumgrund Naftali, Dr. Edelstein Bertalan, Dr. Flesch Ármin, Dr. Frank József, Dr. Goldberger Izidor, Dr. Heves Kornél, Hirtenstein Lajos, Dr. Klein Dezső, Dr. Kriszhaber Béla, Dr. Lenke Manó, Dr. Lövy Ferenc, Dr. Rudolfer Antal, Dr. Vágvölgyi Lajos, Dr. Wellesz Gyula.

10

Dr. Neumann Ede éljenzés közt elfogla'va az elnöki széket, megköszöni ugy saját, mint tisztviselőtársai nevében az egyesület bizalmát és igéri, hogy igyekezni fog teljes tudásával az egyesület javát előmozdítani. Felolvastatja Dr. Schnitzer elnök sürgönyi köszönetét az üdvözlésért. Örvedetes tudomásul szolgál.

11.

Dr. Edelstein pénztáros előterjeszti a jövő évi költségvetés tervezetét a mint következik: Bevétel. Szubvenciók: Állami segély, Közalap, Imit, hitközségek 2650 K. Tagságdíjak és előfizetések 550 K. Kamat 75 K, összesen 3275 K. Kiadás: Magyar Izrael nyomtatása 2500 K. Postaköltség 60 K. Irodai költség 50 K. Előfizetés külföldi lapokra 75 K. Kiadóhivatali segéd 160 K. Rendkívüli 100 K, összesen 2945 K. Felesleg 330 K. Összesen 3275 K. Egyhangulag elfogadtatik.

12.

Dr. Steinherz Jakab ismerteti Dr. Schnitzer indítványát, hogy minő legyen az egyöntetű eljárás az esetben, ha valamely zsidó asszony megtadja a get átvételét, ugyszintén a pesti rabbinátus gyakorlatát ilyen esetekben. Hosszabb beható, értékes eszmecsere után Feigl L. H. indítványára kimondatik, hogy a béke kedvéért ne foglaljunk állást ez ügyben, melyben eltérők a felfogások, hanem minden rabbi esetről-esetre döntsön.

13.

Weisz Izsák azon indítványa, hogy hasson oda az egyesületi, hogy az igazságügyi miniszter rendelje el, miszerint a bíróság figyelmeztesse az elvált házastársakat, hogy ezzel még vallási kötelességüknek nem tettek eleget, ugy mint a hogy az anyakönyvvezető figyelmezteti az egybekelő házastársakat, mint kivihetetlen mellőztetik.

14.

A korpótlék ügyére vonatkozólag elnök előadja, hogy a már elfogadott törvény egy felekezetet sem elégít ki teljesen, minket pedig legkevésbbé. — Befejezett ténynyel állva szemben, csupán nagyobb államsegélyt kérelmezhetünk, hogy mint a protestánsok, abból fedezhessük az u. n. kisebb képesítésű és a 3000 koronán felüli javadalmazású rabbik korpótlékát. Az Orsz. Iroda minden lehetőt elkövetett ez ügyben, de, sajnos, megfelelő eredmény nélkül. Indítványozza, hogy kellő időben küldjünk küldöttséget ez ügyben a miniszterelnökhöz és a kultuszminiszterhez. Elfogadtatik Lebovits azon pótlásával, hogy ki-ki informálja ez ügyben saját kerületének országgyűlési képviselőjét és Dr. Lövy azon pótlásával, hogy a főispáni székhelyen működő kartársak kérjék ez ügyben a főispán közbenjárását.

15.

A nyugdíjügyre vonatkozólag elnök már előbb mondott szavainak kiegészítésül előadja, hogy az Országos Iroda a nyugdíjügyet eddig is szeretettel felkarolta és az egyesületnek ezirányu törekvéseit hathatósan támogatta. Indítványozza tehát, hogy a közgyűlés tagjai személyesen fejezzék ki

hálájukat az Orsz. Iroda iránt, köszönik meg Dr. Mezey Ferenc kir. tan. irodai alelnöknek eddigi buzgóságát és kérik további jóakarátát.

16.

Az özvegyi segély ügyében elnök előadja, hogy a legutóbbi közgyűlés határozatán nincs mit változtatni, de kívánatos, hogy a befizetéseket mindenki mielőbb teljesítse. Elfogadtatik.

17.

Elnök beterjeszti a választmány által elfogadott javaslatokat :

a) Di. Enten Manó indítványt nyújt be, hogy az ORE alapítson alkalmas fürdőhelyen rabbikházat, hol rabbik olcsón nyerhessenek üdülést és gyógyulást. A közgyűlés az indítványt helyesli és igyekezni fog azt a megvalósulás felé vinni.

b) Grosz Dávid indítványozza : hasson oda az egyesület, hogy a felekezeti anyakönyvek pontosan vezettek legyenek. Elfogadtatik.

c) Dr. Neumann indítványozza : hívassék fel a községkerületi elnökök, illetve a hitközségek figyelmé a falun lakó hivek vallásos gondozására, különösen gyermekeik hitoktatására. Elfogadtatik.

d) Dr. Neumann indítványozza : miután a múlt közgyűlés pályázata a Hagáda magyar feldolgozására eredményt nem hozott, tüzzön ki az egyesület 100 korona helyett 200 koronát e célra és a pályázat kiírásával bizza meg az elnökséget. Elfogadtatik.

e) Dr. Neumann azokra a hatásokra irányítva a kartársak figyelmét, a melyeket kellően szerkesztett ifjúsági lapok a serdülő ifjúság vallásos és felekezeti érzületére gyakorolnak, indítványozza, hogy az egyesület a zsidó ifjúság számára ilyen lapot adjon ki. A közgyűlés az eszmét helyesli, elvben az indítványt elfogadja és felhívja Dr. Herzog kartársat, hogy az előkészítő munkában vegyen részt. A minden részletre kiterjedő javaslatot a legközelebbi választmányi gyűlés fogja tárgyalni.

f) Dr. Kiss Arnold indítványozza : hasson oda az egyesület, hogy a hitközségek ne küldjenek ki hittani vizsgákra vallási dolgokban járatlan vizsgabiztosokat, hanem, ha megfelelő egyénnel nem rendelkeznek, kérjenek fel a tisztség elfogadására valamely szomszédos rabbit. A közgyűlés méltányolja az indítványt és azt tüzetes tárgyalás végett a választmányhoz teszi át.

18.

Dr. Flesch indítványozza : minthogy a rabbiválasztás jelenlegi formája gyakran nem méltó sem a hitközség, sem a rabbiállás tekintélyéhez, dolgozzon ki a rabbiegyesület megfelelő szabályzatot a választás módosításairól. Elfogadtatik.

19.

Dr. Flesch indítványozza, hogy a biblia nagyobb terjesztésére dolgoztasson ki az egyesület a nagyközönség számára megfelelő kommentárt. Az elnökséghez utaltatik.

20.

Dr. Flesch indítványozza : foglalkozzék az egyesület a leánykonfirmáció egyöntetű rendezésével. A vallásügyi bizottsághoz utaltatik.

21.

Elfer Jakab indítványozza, hogy ne végezzen senki esketést hirdetési bizonyítvány nélkül.

Az egyesület elvárja tagjaitól, hogy hirdetési bizonyítvány nélkül ne végezzenek esketést, de figyelmükbe ajánlja egyszersmind a kartársaknak a pesti, valamint más hitközségek rabbiságainak Dr. Fischer alelnök által ismertett eljárását oly esetekben, midőn a hirdetési bizonyítvány már nem szerezhető be.

22.

Lebovits József indítványozza, hogy jövőben minden tárgyhöz, még a tudományos előadásokhoz is hozzá lehessen szólni a közgyűléseken.

Elnök figyelmeztetésére, hogy nem fér össze a tudomány méltóságával és komolyságával, hogy beható tanulmányokon és kutatásokon alapuló előadások egyszeri hallás után bírálat tárgyává tétessenek, az indítvány nem fogadtatik el.

23.

Elnök köszönetet mond a pesti izr. hitközség előljáróságának a terem átengedéseért, elismeréssel adózik a közgyűlés tagjainak a tanácskozás minden tárgya iránt tanusított meleg érdeklődésükért, a kitartásért melylyel a gyűlés komoly és fárasztó munkáiban részt vettek, azért a nemes, előkelő hangért, mely abban mindvégig uralkodott és buzgó munkásságra és kartársi szeretetre intve az egyesület tagjait, Isten áldását kéri az egyesületre és ezzel a tanácskozást berekeszti.

24.

Dr. Goldberger indítványozza, hogy a közgyűlés mondjon hálás köszönetet Dr. Neumann Ede ügyvivő alelnöknek a gondos, tapintatos vezetésért.

A közgyűlés Dr. Goldberger indítványát egyhangu lelkesedéssel elfogadja.

Elnök a közgyűlést berekeszti.

KRÓNKA.

— **Hatvany József báró.** Gyásztól lehajtva koszoruzzuk meg annak a férfiúnak nevét, a kire jogos büszkeséggel tekintett közéletünk és a kinek váratlan elhunyt mély sebet ejtett a magyar zsidóságon. Ragyogó tehetsége, hatalmas tudása, törhetetlen akaratereje, mindig magas célokra irányult iparkodása és a legnagyobb arányokra emelkedett munkásságának eredményei a nemzet első dologtevőinek sorába állították és ritka tekintélylyel övezték nevét. Nemes egyénisége, fönkelt gondolkozásmódja, meleg szívének ember szeretete és fejedelmi bőkezősége a humanizmus egyik legkiválóbb képviselőjévé avatták. Felekezeti intézményeink legnemesebb pártfogóinak körében foglalt helyet, kiválóan pedig abban a vezető állásban, melyet az Országos Rabbiképző-intézet vezérlő bizottságának és az Orsz. Izr. Tanítóképző-inté-

zet igazgatótanácsának élén betöltött, a magyar zsidóságot örök hála kötelező tevékenységet fejtett ki. Teljesen azonosította magát ennek a két iskolának szellemi, erkölcsi és anyagi érdekeivel. Azok a nagyjelentőségű vivmányok, a melyeket az utolsó évek feljegyeznek, az ő személyével, lelkesedésével, buzgalmával és kifogyhatatlan áldozatkészségével vannak szoros kapcsolatban. Készségesen vetette latba tekintélyét, ha ennek a két intézetnek igazai forogtak kockán, ha küzdeni kellett értük vagy megvédeni érdekeiket. Lényének előkelősége, finomlelkűsége, igazán nagyuri felfogása, tapintata, nyájassága ünneppé tették a vele való találkozást és felejthetetlenekké azokat az eszmecseréket és tanácskozásokat, a melyeket az ő vezetése mellett papjaink és tanítóink nevelő intézeteinek vezetői folytattak. Mély nyomokat hagyott ennek a két iskolának történetében és hálás kegyelettel fognak adózni emlékének mindenkor.

Elhunytá alkalmából az Orsz. Rabbiképző-intézet vezérlő bizottsága, Dr. Mezey Ferenc elnöklésével és a Tanítóképző-intézet igazgatótanácsa Dr. Mosdóssy Imre székesfővárosi kir. tanfelügyelő elnöklésével rendkívüli ülést tartott.

A R.K. vezérlő bizottsága az elhunyt soha el nem évülő érdemeit jegyzőkönyvbe iktatta, gyászjelentést adott ki és az intézet épületére nyolc napra gyászlobogót tüzetett ki. Nevét az intézet templomában levő márványtáblán megörökítették, a tanári karral egyetemben ősszel gyászistentiszteletet rendez, a gyászéven át este és reggel kadisimát végeztet, elhalálózása napjának minden évfordulóján emlékmécsest gyujtat és a nagy ünnepi hazkára alkalmával nevét kegyelettel említeni rendeli. A Rabbiképző gyászának és hálijának kifejezésére a vezérlőbizottság Dr. Blau Lajos igazgatóhelyettest kérte fel.

A T.K. igazgatótanácsa jegyzőkönyvben örököltette meg az elhunyt érdemeit. Külön gyászjelentést adott ki és a gyászlobogót nyolc napon át az intézet homlokzatára kitűzni rendelte. Felkérte az igazgatót, hogy a dicsőült emléket a tanév kezdetén az ifjuság körében valamint a legközelebbi intézeti értesítőben méltassa. Elrendelte továbbá, hogy neve az intézet templomában a nagy ünnepek alkalmával tartott hazkárán mindenkor említettessék és hogy arcképe az internátusban elhelyeztessék.

Mindkét intézet vezetősége a gyászoló család iránt részvétét nyilvánította és a végtisztességen, a melyen Dr. Fischer Gyula rabbi a felekezet mély gyászának tolmácsa volt, küldöttségekkel képviseltette magát. A sírkertben a hatvani hitközség nevében Dr. Adler Vilmos bucsuztatta a nagy halottat.

— **Kayserling.** Ötven éve, hogy svájci hittestvéreink polgári egyenjogusítását törvénybe iktatták. Hosszu, heves küzdelmek előzték meg az emancipációt. Rendkívül sok nehézséget kellett legyőzni, elfogultsággal, türelmetlenséggel, ellenséges érzülettel megvívni. Az emancipáció legbátrabb és legnemesebb harcosainak sorában Dr. Kayserling Májer endingen-lengnau rabbi, később a pesti hitközségnek nagyhirű papja küzdött. A népszerűség, a mely a már akkor neves tudóst és hitszónokot övezte, valamint kiváló állam-

férfiakkal való összeköttetései eredményessé tették az emancipáció érdekében kifejtett lelkes tevékenységét. A kettős gyülekezet, melynek akkor lelkesze volt, távozása óta hanyatlásnak indult, a hivek elszéledtek, a két diszes templom, a melynek szószékein első sikereit aratta és a szabadelvű törekvéseit nem jó szemmel néző orthodoxiával nem egy csatát vivott, elárult, a többi svájci hitközségek pedig gyarapodtak és felvirágoztak. A nevezetes évforduló alkalmából tartott hálaadó istentiszteleteken kegyelettel és hálával emlékeztek meg Kayserlingről, a kinek nevét most is elismeréssel és büszkeséggel említik svájci hittestvéreink.

— **Dr. Ziegler Ignác.** A karlsbadi hitközség impozáns módon ülte meg Dr. Ziegler Ignác rabbi, kitűnő hazánkfia huszonöt éves működésének jubileumát. Az ünnepelt az Országos Rabbiképző-intézetben végezte tanulmányait és sokágu tevékenységével gyarapította főiskolánk diszét. Legkiválóbb hitszónokaink egyike. Filantropikus, különösen a karlsbadi jóléti intézmények gyarapítására irányuló működésével hála kötelezte hittestvéreink széles körét és legfelsőbb elismerést vivott ki magának, A felekezeti irodalomnak serény, hivatott munkása; fényes tolla a tudományban is az aktuális tárgyakat műveli és széles rétegekben iparkodik a zsidó vallás és tudomány iránt érdeklődést kelteni. Ez a cél vezérelte, midőn a Volksschriften über die jüdische Religion című irodalmi vállalatot indította meg, mely a siker biztató jelei között halad előre pályáján. Minden írásában és vállalkozásában szabadelvűsége, vallásáért és hitfelekezetéért való lelkesedése és meleg szive szólal meg. A rokonézés és nagyrabecsülés értékes tanubizonyságai örvendtették meg a kimagasló ünnepnapon. Mi a magyar rabbik bensőséges üdvözlét küldjük a nagyérdemű kartársnak.

— **A XXVI. izr. községkerület** június 26-án Hátszegen szervező közgyűlést tartott. Schlesinger Adolf, a hátszegi hitközség elnöke üdvözölte a képviselőket, kiknek nevében Taglicht József ker. elnök mondott köszönetet. Ezt a kegyelet aktusa követte, mely Dr. Schul Győző kerületi elnök emlékének szólt. A közgyűlés jegyzőkönyvileg megörökítette emlékét és családjának részvétét fejezte ki. Elnökké egyhangulag Taglicht Józsefet, elnökhelyettesé pedig Dr. Radó Izidort választották. Elöljárósági tagok Dr. Kelemen Adolf, Dr. Kecskeméti Zsigmond, Dr. Pap Lajos, Schlesinger Adolf és Dr. Vajna Farkas lettek. A kerületi bíróság elnökéül Dr. Kecskeméti Zsigmondot, tanfelügyelővé Dr. Pap Lajost, titkárrá Dr. Kelemen Adolfot, diszelnökökké Dr. Mezei Mórt, Dr. Mezey Ferencet, Szabolcsi Miksát, Székely Ferencet és Winterberg Gyulát, dísztagokká pedig Dr. Klein Adolfot, a szabadkai hitközség elnökét és Dr. Singer Bernát szabadkai főrabbit választották. Elhatározták továbbá, hogy a szabadkai hitközséget az elnökétől megindított mozgalom meleg felkarolásáért üdvözlik és annak folytatására felkérlik. Az Országos Irodának pedig a zsidó felekezet államsegélyének fel-emelését sürgető, a kormányhoz intézett emlékiratáért köszönetet és elismerést fejeztek ki. A legközelebbi kerületi közgyűlést Brassóban tartják meg. A vendégek tiszteletére a hátszegi hitközség ünnepi ebédet adott.

Az Orsz. Izr. Tanítóegyesület július 2-án Eötvös-émlékünnepet és rendes közgyűlést tartott. Az egész országból sereglettek össze lelkes tanítóink, áldozni Eötvös József emlékének, tanácskozni érdekeikről, feladataikról, kitűzött céljaikról.

A közgyűlés gazdag programja legjobban tükrözi azt a nagyméretű tevékenységet, a mely az Orsz. Izr. Tanítóegyesületben folyik. Vezetőinek céltudatos munkásságát, lángoló buzgalmát és tagjainak meleg érdeklődését működése és feladatai iránt. A Tanítóegyesület büszkén tekinthet intézményeire, sikereire, vívmányaira. Nem legcsekélyebb érdeme, hogy a nagy közönség érdeklődését is fel tudta kelteni a tanítók ügye iránt. Igaz érzéssel nagy jelentőségű munkásságának sikeres folytatását kívánjuk.

— **Rabbiválasztások.** *A monòri* hitközség Dr. Borsodi Józsefet, a *rózsahegy*i Dr. Weiskopf Arturt választotta papjául. *Kecskeméti* segédrabbivá Dr. Krausz Ignácot választották.

— **Rabbiiktatás.** Dr. Klein Sámuel július 11-én foglalta el az érsekújvári rabbiszéket. Párkányánán a hitközség küldöttsége, az érsekújvári pályaudvaron a hívek nagy gyülekezete fogadta. Az érkezőt Dr. Guth Jenő hitközségi elnök, nejét a nőegyesület elnöke, Freund Benőné üdvözölte. Az ünnepi beiktatás a péntek esti istentisztelet keretében történt. A hatóságok és közintézmények képviselői és a nagy számban megjelent hívek áhítattal hallgatták Dr. Klein székfoglalóját, a kinek működése elé bizalommal tekintenek.

— **Halálozások.** *Schönfeld* Mózes, az *érmihályfalvai* orthod. hitközség szentéletű rabbija 66 éves korában elhunyt. Számos rabbi és hitközségi küldött jelent meg végtisztességén; Ullmann, Schwarz, Schönfeld, Rottenberg, és Rosenberg főrabbik méltatták érdemeit.

Elhalálozott *Stern* Ignác, a *miskolczi* orthod. hitközség nagytudásu rabbi-helyettese. Temetése az egész környékbeli zsidóság részvételével ment végbe. Dr. Spira Salamon rabbi, Hoffmann Dávid rabbi-helyettes és Grosz Izrael talmudtanító bucsuztatták.

Dr. Edelstein Bertalan a Budai Izraelita Hitközség Értesítőjének szerkesztője. Dr. Csobádi Samu családi okokból lemondván az Értesítő szerkesztői tisztjéről, a budai hitközség előljárósága dr. Edelstein kartársunkat, egyesületünk nagybuzgóságu pénztárosát kérte fel annak elvállalására. Dr. Edelstein elfogadta a megbízást és meg is kezdte szerkesztői működését. Örömmel üdvözöljük kitünő munkatársunkat az új tisztségben. A gondjaira bizott lap hasznát fogja látni tudásának, előkelő gondolkodásának és annak a mintaszerű komolyságnak és buzgóságnak, a melylyel minden tisztségét betölti. A lap segédszerkesztője a bevált erejű Weizmann Noé.

Tartalom: Eötvös József háró. — Eötvös József háró emlékezete. Dr. Heller Bernát. — Kántorképzés. — Egy praktikus javaslat a házasság felbontására vonatkozólag. Dr. Pollák Miksa. — Hitoktatásunk. Dr. Bernstein Béla. — A württembergi törvény. — Egyesületi élet. — Jegyzőkönyv. — Krónika.

Nyomatott a *Za* a Hirlapkiadó és Nyomda Részvénytársaságnál Nagykanizsán.